

12.41

SPISY

JULIA ZEYERA

XXVIII.

DRAMATICKÁ DÍLA

IV.

V PRAZE

NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI »UNIE«

1906

JULIUS ZEYER

DRAMATICKÁ DÍLA

IV.

POD JABLONÍ
PŘÍCHOD ŽENICHŮV
LIBUŠIN HNĚV

V PRAZE
NÁKLADEM ČESKÉ GRAFICKÉ AKCIOVÉ SPOLEČNOSTI »UNIE«
1906

VĚNOVÁNO

NEJDŮSTOJNĚJŠÍMU PANU KANOVNÍKOVI

B. M. KULDOVI.

(Ráj v nekonečném prostoru nadslunečna. Tři sta bílých andělů zpívá v hloubi zeleného šera šumících rajských stromů.)

Sbor andělů.

Na prahu stojíce
třetího nebe,
střežíme zahradu
sázenou Bohem!
Uprostřed zahrady
života strom!
Spočívá Hospodin
ve stínu jeho,
kdykoli vejde
v edenskou tmáň.
Života strome, ty,
plný jsi divů!
Krásný jsi nade vše
stvořené Bohem!
Andělům blaze je
vůně tvé dýchat,
tajemné vůně,
z nichž rodí se sny!

Zlatem a purpurem
hasnoucích sluncí
zraky nám slníš!
Průhledným ohněm jsi,
přece však stíníš
celý ráj větvemi
plnými plodů,
jejichžto jádro
ztajený smysl,
Bohu jen známý.
Z věčnosti lůna
tvé kořeny rostou,
zraje pro věčnost
každý tvůj plod! — —

Jeden z andělů.
Zmlkněte, druzi!
Z prazdroje, odkud
se temení hloubky,
zaznívá píseň
mocnějších nás!

Andělé. Slyšíme vanutí
zvonících zvuků?
Vidíme plápol
nesmírných vater!
Hvězdný se blíží
cherubů voj!
Tváře jich sálají
jasněji slunce,
zlaté jak lampy
před trůnem božím
hoří jim zraky!

Oheň jim šlehá
z hlubokých úst!
Zjev jejich purpur,
záplava zlata
jich perutí blesk!
Z požárů jejich,
kývání rukou
bílých je metelic
kmitavý vír! — —

S hůry ozývá se píseň archandělů:

Velká byla chvíle,
když Hospodin kázal
hlubinám temným,
by neviditelno
zjevilo ze sebe
viditelné!
Vynořil Olbřím se,
nesmírný, rudý,
Hospodin patřil
na strmící zjev.
Hlaholil stvořitel:
Rozstup se, Tvore!
Zaduněl vesmír,
když velikán rudý
rozpad' se v půli
a z něho lilo
moře se světla,
a jak z toho světla
se rodilo světlo,
svět vyšel výšin

z nebytí v bytí,
svět čistých duchů
a zrcadlil v sobě
stvoření celé,
jak dřímalo v mysli
Moudrosti věčné.
A viděl Hospodin,
dobře že bylo,
a usedl Hospodin
na věčný svůj prestol
a podepřen o něj
hlaholil světlu:
Vznášej se vzhůru
a podkladem staň se
všemu na výších.

Cherubové, Serafové a Ofanové zpívají:

Nás všecky a naši slávu
a celý hvězdný voj
Pán stvořil z vatry svaté!
Ji vznítil tvůrčím zrakem,
když mocně v hloubi zřel,
a z jasu jeho oka
zář všechna pochází! — —
Jsou z ohně naše zbroje
a z ohně je náš háv.
jak záře hvězd a sluncí
a mocných blesků zmar! — — —

(Bílá, nesmírná záře zaplavuje celý ráj, naplněný andělskými zjevy, a Hospodin viděný pod Stromem života.)

Jeden ze strážců ráje.

Dlí Hospodin pod Stromem, blaze nám!
Tam zdola však, kde v teplých slunce
proudech
Zem zelenavá tone, blahý duch
se nese vzhůru jako bílý květ,
jenž hlavu zvedá z tůně tichých vod,
když polibek ho světla probudil . . .
Už doletěl! Už stojí na prahu!
Buď vítán, duchu! Vejdi v blaženost! . . .

Anděl Raguil.

Buď tobě chvála, Bože, na věky!
Ty procházíš se, Pane, zahradou
a blaho přeješ nám své blízkosti.
Hleď, stojím před tvou tváří přesvatou,
tvůj anděl Raguil, jenž věrně píše
v tvé věčné knihy, myrrhou vonící,
čin veškeren tvých tvorů . . .

Hospodin. Blíže pojď.

Ty dlel's na Zemi.

Raguil. Která podnož tvůj.

Ty miluješ ji, Pane. Postavil's
hor jejích hradbu. Bouři konejšíš
vln moří jejích. Bílé úsvity
a jitra růžová jí rozsvítil's
a dech tvůj vane tiše nivami,
jimž řeky tvoje vláhu dávají.
Ty vesnu svoji na Zem posíláš
a voláš zlaté klasy z temných brázd.
Ji oblaka tvá kojí prškami
a zpěv tvých ptáků uspává ji v sen,

když s nocí tvoje hvězdy vzcházejí.
A stvořiv člověka — dal's věnec jí,
neb on jest jiskrou v šerém jejím snu.

Hospodin. Ty velkou láskou lidi miluješ.

Raguil. Dar dal jsi mi, bych lidem rozuměl
a všemu, co jim draho. Sladkozvuk
jich hlaholu mi jasný úplně.
Tak rád dlím mezi nimi. Blažen jsem,
když o nich mluvit smím ... Ty, Pane, víš,
že k vůli lidem přišel jsem i dnes.
Jsi vševědoucí, víš, že přišel jsem,
bych prosil o odměnu u Tebe
za dobrý čin tří bratrů ubohých
tam dole na zemi. Čin prostý byl,
však, Pane, dojal mě ...

Hospodin. Hlas andělům,
svým spolutvorům, jaký to byl čin.

Raguil. Tam dole na Zemi, kde žírným krajem
jak bujný oř se žene stříbrohřivný
ta mocná řeka, která Dravou sluje
u lidu pijícího její vodu,
tři bratří žijou, chudí, bez reptání.
Nic není jejich na té širé zemi
než stará jabloň, společné jich jmění.
Je tomu rok, co stál jsem pod tím stromem,
zjev žebráka jsem vzal na sebe bídný,
bych zkoušel bratry. Hlídá denně jeden
z nich starý strom, dva druzí zatím chodí
si vydělávat chléb u cizích lidí.
Stál nejstarší z nich — Svetimír se zove —

na stráži tenkrát. Pozvedl jsem ruku
a zašeptal: jsem hladov, stár a chorý!
Hned jabko utrh' Svetimír a pravil:
mně líto je, že víc nemohu dáti,
je jablek málo a jen část je moje,
to ostatní mým mladším patří bratrům...
V den druhý zase pod jabloň jsem přišel,
když mladší bratr — Krunoslav se zove —
byl hlídačem, a prosil jsem jak včera,
a Krunoslav mi také jabko podal
ze svého podílu s laskavým slovem.
V den třetí Živan, nejmladší z tří bratrů,
strom hlídal. Dal mi jablko jak ti druzí
a ještě úsměv přidal dobrotivý...
Ti bratři měli málo, ale dali
tak radostně mi z mála, že tě prosím,
ó Hospodine, bys jim štědře splatil! —

Hospodin. Jest v moci tvé, jim dle své
vůle splácet.
Leť, anděle, a měř těm bratrům štědře.

Raguil. Buď tobě chvála, Bože na výsosti!
Já odměním je tak, že šťastni budou.

Hospodin. Toť úkol těžší, než se zdát ti
může.
Dej pozor, abys někdy po odměně
sám nevyčítal sobě těmi slovy:
„proč pod stromem jsem nenechal ty
bratry?"
Ty neznáš člověka, ho nikdo nezná,
ni člověk sám.

Raguil. Jen Moudrost tvoje, Bože,

já vím to, vím. Znám jen, jak člověk
povstal.
Ty rozkázal jsi Moudrosti své stvořit
v den šestý člověka ze sedmi podstat:
pleť jeho ze země, krev z ranních ros je,
v nichž slunce zrcadlí se, jeho oči
jsou z bezdna moří, ze skal jeho kosti,
z trav jeho vlasy, myšlenek pak vzlety
jsou z rychlých vzmachů křídel andělů
tvých
a jeho duch je z vání tvého ducha!
Tak z hmoty stvořil's jej a z ducha, Pane!

Hospodin. A plný protiv, hádankou je sobě.
Po štěstí baží a přec cestu k štěstí
si stále maří sám, ač ukázal jsem
mu zřejmě, kudy kráčet. Co mu štěstím?
Co jeho dětem hračka. Chceš-li úsměv
na tváři vidět bratrů, kterým přeješ,
tu dej to štěstí jim, po kterém sahá
jich ruka chtivě. Kdybys za ně volil,
dík malý měl bys přes svou vyšší
moudrost.
Chceš oblažit je? Dej, co srdce jejich
si žádá, anděle.

Raguil. V jich prospěch, Pane?

Hospodin. Já dal jim volnost vůle, Raguile.
Kam vedu je a jak, toť moje dílo.
Mou cestu člověk nezná, ani anděl.
Dle svého volně jednej. Uvidíš pak,
zda v jejich prospěch jednal's.

Raguil. Hospodine,
buď vůle tvá! Buď sláva ti na věky! — — —

(Kloní se a pluje vzduchem.)

Andělé střežící ráj.
Jak bílá labuť Raguil se noří
v tůň slunečního světla! Jako hvězda,
jež zapadává, mizí našim zrakům!
Je skvělý bod nad boží tichou zemí!
Už vítá zem jej dechem květů, šumem
tvých moří hlubokých a temných lesů!
Hle, na šíj její brunátnou už klade
svou bílou nohu anděl, přítel lidí . . .

(Hospodin vyšel z ráje a nebesa se zavrou.)

(Na zemi. Louka, v pozadí mírné hory, růžově osvětlené sluncem. Bohatý potok vine se nivou. Uprostřed louky strmí stará jabloň. Omšené větve s nezralými ještě jablky kloní se k zemi. V stínu stromu sedí tři bratři Svetimír, Krunoslav a Živan.)

Svetimír. Kam pořád myslíš, bratře
Živane?
My oba hovoříme, smějem se,
a ty jen mlčíš, sedíš jako v snách.

Krunoslav. Což nebaví tě, o čem celá ves
dnes vypravuje a co právě teď
ti vypravoval bratr Svetimír?

Živan. Ah, odpusťte, já věru neslyšel.

Svetimír. Což neseděl's dost blízko,
Živane?

Živan. Ó, blízko sedím dost . . . Je podivné
však, bratři moji, že co blízko mi,
mne nějak mine vždy, a z daleka,
z tak nepochopitelně daleka,

že pořád cos mi vniká do nitra,
že cizí mně, co baví celou ves,
a vlastní mně, co cizí bývá všem.

Krunoslav. Ó, víme, že jsi známý
pohádkář.

Svetimír. Za stínem honíš se, za mlhami.
Rci, věříš snad v své vlastní výmysly?

Živan. Nic nevymýšlím. Něco uvidím
tak nějak uvnitř, jak teď zraky mé
ten strom, tu horu vidí v tento mžik,
a vidím uvnitř vše tak určitě,
že pochybovat o tom nemohu,
tak málo jak o zraku tělesném.

Krunoslav. Tak myslíš tedy, pravdou že
tvé sny?

Živan. Ó zajisté, ač jinak pravdou jsou
než hrouda, kterou hmatám . . . Rcete
však,
zda hmat mi celou pravdu hroudy děl?
Mně zdá se, že v ní boží tajemství
jak ve všem jest . . . Tu nestačí už
hmat! . .

Svetimír. Nám stačí hmat, však, věru,
nevíme,
co z tebe jinak mluví.

Živan. Tušení!

Svetimír. Co hmatám, mám. Co z tvého
tušení?

Živan. Že vede výš.

Krunoslav. Ach, bratře Živane,

i kdyby vedlo tě tvé tušení
až pod oblaka, co ti platno vše?
Zpod oblak padneš na zem zase zpět!
Ty's nezrodil se orlem! K orlům jen
svět zraky obrací, a slávy blesk
nám prostým lidem nikdy nevzplane.

Živan. Blesk slávy, bratře? Nerozumím ti,
a nerozuměl's mně. Nač orlem být?
Nač zraky světa k sobě obracet?
Dí přísloví, že žije skřivánek
jen nízko v trávě, ale vysoko
že Boha chválí . . .

Svetimír. Nechte hádání.
Ty raděj, Živane, nám vypravuj,
co tě dnes od rána už jímalo,
svou, krátce, pohádku.

Živan. Nuž, poslyšte.
Mně bylo uvnitř, jak by velká říš
se šířila od hor až na moře
a vlád' v ní mocný král, a byl už stár.
Měl syna jediného, naděj svou
v něj někdy kladl. Zklamal jej však syn.
Byl prostý příliš. Nechtěl otcův trůn.
Řek' králi: Zdá se mi, že vládnout —
hřích!
O bratrství jen Kristus mluvil nám.
Je žezlo kyjem. Polil by mě stud,
kyj pozlacený kdybych v ruku vzal.
Chci v pokoře a v tichu stranou žít.
Já království jen boží uznávám.
Tu rozzuřil se velmi starý král

a pravil: Dobře! Budeš stranou žít!
Jsi vyděděn. Do samot pošlu tě,
kde lidské tváře nikdy nespatříš,
v tom šíru bezmezném pak hledej si
své boží království. A uhlídáš,
až budeš volat, blázne, do prázdna,
zda odpoví ti hlas a schválí ti
tvé bláznovství! —
Snad odpoví mi Bůh,
řek' tiše kralevic. On všude je,
kdo vzývá jej, nevolá do prázdna,
i v nejpustější poušti . . .
Krunoslav. Nedivím
se, věru, králi. Pošetilý byl
tvůj kralevic, když zavrh' slávy blesk.
Bůh nežádá to na nás!
Živan. Zavlekli
do pustých samot syna králova,
kde mnoho strádal, ale šťasten byl,
žil zcela v Bohu. Někdy stýskalo
se ovšem mu, neb lidi miloval
a styky bratrské. Však snášel stesk
a těšíval se tím, že nevinně,
jen pro svůj náhled čistý trpí trest.
Svetimír. Byl správný jeho náhled, Živane?
Je darem božím moc a bohatství.
On odmrštil, co Bůh mu podával!
Co však se dálo s ním v té samotě?
Živan. V den jarní jednou chodil po lesích,
kde ptáci zpívali, a vzpomínal
tam na zahrady v domě otcovském,

kde drozdi vždy ho z jara vítali,
a viděl palác, město, lidi v něm —
a vzdychl touhou! V okamžiku tom
o něco v mechu nohou zavadil
a vzkřikl hrůzou! Hlava ležela
to lidská v prachu, bledá, krvavá
a bez trupu, a hlodal na ní hmyz!
Vzal kralevic tu hlavu strašlivou
a dones' do své chaty spletené
jen z rákosí a větví. Umyl ji
a ověnčil ji temným břečťanem,
by rány její zakryl žalostné,
a pod svatý ji obraz položil,
jejž z domova byl přines, v tuto poušť,
a pravil šeptmo: Zbytku z člověka,
jsi hostem mým, buď vítán upřímně!
V zem uložím tě zítra. Ve světě
je zítra velkonoční boží Hod,
nuž, slavme tedy spolu, ty a já,
dnes v noci Spasitele vzkříšení . . .
A rozžal svíčku, kterou urobil
si z vosku divých včel, a postavil
ji před obraz a hlavu zsinalou.
Pak modlil se, a přišla hodina,
kdy lidé v chrámech zbožně jásají
nad tím, že Kristus mocně potřel Smrt,
a v hodinu tu zvolal kralevic,
tam obrácen, kde hlava ležela:
„Vstalť Kristus z mrtvých, bratře!“ —
„Vpravdě vstalť!“ —
tu hlava náhle odpověděla,
a hrůzou kralevic div neupad'.

Však hrůza z oné hlavy nešla už,
už nebyla jak dříve zmučena,
jas linul z ní u kráse nadzemské
a hlava měla trup — hle! Kristus sám
před kralevicem stál a pravil mu:
Ty nevolal jsi marně, do prázdna!
A našel's, věru, boží království!...
Byl Kristus jeho hostem!... U konce
je moje, milí bratři, pohádka. —

(Všichni tři bratři trvají v zadumání, za chvíli:)

Svetimír. Těch divů! Žel, že už se nedějí!

Krunoslav. Bůh rozdával a nerozdává už.

Živan. Bůh více má než rozdal, přísloví
tak praví pravdivě. Proč ale vždy
jen žádat, žádat! Dává Bůh nám přec
i tenkrát, nežádáme-li.

Svetimír. Jak to?
My chudí jsme až běda. Bohat Bůh.

Živan. Bůh bohat milostí. Ji dává nám,
a darů není nad ni vzácnějších.

Svetimír. Já nejsem bezbožný a nereptám,
však kdyby Bůh mi dal, též dával bych,
věř, bližním svým. Ó, dobro činil bych.

Živan. Jsi dobrý, věřím ti. Však možno přec,
že srdce tvoje zatvrdlo by snad,
jak mnohých bohatých. Jest lépe snad,
když zůstanem, jak jsme, v té chudobě.
Ta snad že boží pro nás milostí?

Krunoslav. Ó, za sebe bych stál!
Ó, cítím to,
že zbohatnuv bych lepším byl než jsem.
Živan. Už o tom, jací bychom byli bohatí,
teď nerozjímejme. Tam, hleďte, mnich
se jakýs tácí cestou znavený.
Nuž, pomáhejme, jak to možno nám.
Svetimír. Čím pomáhat? Co máme?
Jablka —
a ta jsou nezralá. Té chudoby!
Živan. A dobré slovo? Vlídná tvář?
Svetimír. Toť vše!
Jen bude-li tím poutník spokojen?

(Vejde Raguil v podobě chudého mnicha.)

Raguil. Buď chválen Hospodin!
Živan. A Kristus Pán.
Svetimír. Na věky věků.
Krunoslav. Amen.
Živan. Vítej nám.
Raguil. Dík, bratři, vám.
Živan. Jsi žízniv? Přisedni,
hned načerpám ti vody.

(Odejde stranou pro vodu.)

Svetimír. Chleba vem.
Je tvrdý sice, ale máš-li hlad —
Krunoslav. Víc nemáme. Jsme chudi.
Jablka
nám ještě neuzrála.
Živan (vrací se s vodou). Voda zde.

2*

Raguil. Dík, milí bratři. Jak je libo zde
v tom ranném stínu. Co tu děláte?
Svetimír. Tak odpočíváme a krátili
jsme chvíli si.
Raguil. Čím?
Krunoslav. Rozhovorem jen.
Raguil. O čem jste rokovali?
Svetimír. O divech,
jak dály se a už se nedějí.
Raguil. Co o tom, bratře, víš tak určitě?
Krunoslav. Ty časy přec už nejsou, blažené,
když andělé si sedli k smrtelným
a vybízeli je, by přáli si
cos velikého, a pak splnili
ta jejich přání.
Raguil. Snad že posud tak
se ještě děje.
Svetimír. Jsi tak blouznivý
jak nejmladší náš bratr pohádkář?
Raguil. Co na tom, jaký jsem? Jen o to jde,
by chvíle ušla nám zde pod stromem.
Nuž, dejme tomu, že bych anděl byl
tak trochu zakuklený, že bych řek:
z vás každý, ať své přání projeví —
a Bůh je vyplní.
Svetimír. Ty andělem?
Máš poprášené nohy!
Živan. Smyju prach
s nich, hoste náš!

(Činí tak.)

Raguil. Buď zdráv za lásky čin!
Nuž, jevte tedy přání všickni tři.

Krunoslav. Jsi naším hostem, slušno vyhovět,
ač je to dětská hra.

Raguil. Nuž vyhovte,
a já se odměním, to slibuji.
Kdo z vás je nejstarší?

Krunoslav (ukazuje). Zde Svetimír.

Raguil. Mluv, Svetimíre. Mysli, andělem
že božím jsem, a zjev mi přání své. —

Svetimír. Hra je to dětská, však měj vůli svou.
Hleď tam za stromy na chlum vyprahlý,
je pokryt jako sněhem. Holubů
to lesních dlí tam spousta nesmírná —
nuž, chtěl bych, aby v ovce změnili
se holubi, a v pastvy zelené
skal úbočiny, pánem abych byl
pak oněch stád a pastvin bohatých.

Raguil. Tvé přání vyplní se. Teď promluv ty,
můj milý Krunoslave, prostřední
jsi z bratrů svých?

Krunoslav. Tak jest. Nuž, tedy slyš.
Chci, aby potok ten byl k službám mi,
by změnila se v víno nejlepší
hned voda jeho, když ji načerpám,
neb čerpat velím. Zbohatl bych tak,
že závist budil bych, a knížata
by přítelem mě zvali . . . Snad sám král

by zval mě k stolu . . . Ne jak Svetimír
po zlatě jenom toužím, chtěl bych též,
by pocta byla vždy mým podílem.

Raguil. Jak řekl jsi, tak bude! Uvidíš . . .
A ty můj tichý, mluv teď, Živane.

Živan. Co tobě říci? Sotva dovedu
to slovem odít, co na duše dně
mi dřímá . . . dřímá , . . Kéž by milý Bůh
mi ženu dal, tak v pravdě křesťanskou,
že celý život zdokonalovat
bych musil se, abych jí zasloužil!

Raguil. To vše, co žádáš?

Živan. Možno žádat víc?

Raguil. A sen o slávě, rozkoš bohatství?

Živan. Své přání projevil jsem jediné.

Svetimír. A tím je skončen dětinský náš
žert.

Raguil. Žert, myslíš, Svetomíre? Mýlíš se.
Jsem sluha boží, anděl Raguil.

(Vzplane v celé slávě jasu, vzezření jeho mnišské zmizí.)

Já jednou stál jak starý žebrák zde,
když jabka vaše zrála, prosil jsem,
a milosrdní tenkrát byli jste.
Jen málo měli jste, však dělili
jste s málem bratrsky se se mnou přec.
U Boha vyprosil jsem odměnu —
nuž, přání vaše splním do slova!
Tvůj potok, Krunoslave, vínem je,
tvá skála, Svetimíre, pokryta
je pastvinami, na nichž stáda tvá . . .

Jste šťastni! Buďte pamětlivi vždy,
že zdrojem štěstí byl váš dobrý čin! . . .

Svetimír. V prach kloním se — (padne na tvář).

Krunoslav. Jsem němý úžasem — (klekne).

Živan. Buď Bohu chvála! (Kleká.)

Raguil. První slovo děl's . . .
Ty žádal's, co by málo zdálo se
as mnohému, však žádal's nejmoudřej.
Je vína dost a ovcí na světě
a bohatstvím oplývá celá zem.
Těch duší ale, v pravdě křesťanských,
těch málo je, žel Bohu! . . . Ženy tři
znám takové, o nichž tvá duše sní.
Dvě vdané jsou, o třetí uchází
se víc než jeden mocný nápadník . . .
A srdce, víš to, to se nedává
jak jablko, jak ovce, vína sud . . .
Já povedu tě k ní, sám získej ji.
Je čistá jako rosa. Nosívám
vzdech její každý k Bohu, neboť jest,
vzdech její každý tichou modlitbou.
Nuž, vzhůru jménem božím na cestu!

(Odchází s Živanem, Svetimír a Krunoslav na kolenou pozvedají ruce k nebi.)

(Část zahrady cara Vatroslava. Pozdní večer, zahrada zaplavena lunným světlem. Mnoho vodotrysků blýští se v měsíční záři. Bílá věž ze slonové kosti ční do modravého šera. Na velkém, otevřeném okně věže sedí Danica, carova dcera, a češe si dlouhé, zlaté vlasy svoje křišťálovým hřebenem. Dole, u paty věže, sbírá Ljuba, družka její, cos neviditelného v trávě.)

Danica (zpívá na okně).
Ty řeko modrá, nerozlívej

své chladné vody po lučině,
nerozlívej!
Vždyť jelen kráčí zlatorohý
po lukách a po lesině,
zlatorohý!
Letí junák bystronohý
jako vítr za jelenem,
bystronohý!
Praví jelen: Nezabij mě,
zlaté rohy neulámej:
až svou budeš svatbu slavit,
dvéře domu nezavírej,
vejdu v dvůr a osvětlím jej
zlatým rohem, jako lunou
osvětlím jej!...

Ljuba. Co to pravíš, paní? Divná píseň?

Danica (odloží hřeben). Toť starý popěvek, jejž
chůva moje,
ach, ta stará, milá moje chůva
ta dávno mrtvá, často zpívávala,
když na noc vlasy moje česávala,
než na lůžko mě kladla... Ale rci mi,
co hledáš, Ljubo, horlivě tak v trávě?

Ljuba. Má Danico, ty zlaté vlasy hledám,
jež při česání přetrhal ti hřeben,
sem nes' je vítr, svítí mezi květy...
Až prohlášena budeš někdy svatou,
ty hvězdo naše, svítící ve věži
ze slonoviny, budou zlaté vlasy,
jež s temena ti spadly, převzácnými
nám ostatky...

Danica. Oh, zardívám se, Ljubo,
nad řečí tvou! Hříšná jsem a slabá.
Tím více břemeno mých chyb mě tíží,
čím více mě chválíš. Bůh buď milosrdný
i mně i tobě.

Ljuba. Sejdi, paní, dolů!
Je čas už ubírat se k spánku. Nechceš
dřív ještě květy trhat, postavit je
pod obraz svaté Panny do nádoby
pod starým dubem?

Danica. Jdu už, moje Ljubo.

(Sestupuje s věže.)

Ljuba. Zde nejhustěji rostou vonné květy!

(Obě trhají květy.)

Danica (klesne pod obrazem na dubě).
Jak vůně line, Panno nejsvětější,
se z lilií, jež před Tebe teď kladu,
tak modlitba má k Tobě tiše stoupejž...
Ó, vyslyš mě, ty drahá matko Krista!
Jsem v úzkostech poprvé ve svém žití!...
Ó, dej mi znamení... jak je mi jednat...

(Vstane.)

Ó, Ljubo, Ljubo! Hněvá Bůh se na mne?
Já nedovedu dnes se ani modlit!...

(Skryje tvář na prsou Ljuby.)

Ljuba. Ty's v úzkostech! Ty pláčeš? Co
se děje?

Danica. Proč prchá, ach, tak rychle naše
dětství,
to bezstarostné, sladké? V této věži
dny moje plynuly, jak lilie kvetou...

Jen smutek o mou matku zakalil je
a o tu milou chůvu starostlivou.
Však vůle boží byla to ... Teď ale
v klid jasný můj zasahá lidská ruka
a sladký souzvuk mého nitra ruší
cos násilného ... Víš, že k mému otci
dva caři přijeli z dalekých zemí ...
To nejsou pouze hosté do paláce ...
Sem v tichou zahradu, tu osamělou
a vzdálenou dvorskému ruchu, vešly
ty pyšné jejich kroky ... Otec velí,
bych za muž šla ... Ó, Ljubo, přikázal mi,
bych rozhodla se sama, který z obou
mým chotěm bude ... Duše moje chvěje
se před nima, avšak strachem jen a bázní,
hled jejich tygří jest! ... tak pyšný,
krutý ...
A otec velí, velí ... Co mi činit?
Kdo spasí mě? Já marně potlačuji
svou hrůzu ... Na okamžik ve mně ticho,
v té naději, že Bůh mi pomoc zašle ...
Ty slyšela's mě bezstarostně zpívat ...
jak ale zeje na mne moje bída
zas dvojnásobně strašně ... (Pláče.)

Ljuba. Družko moje,
ó, uklidni se! Osud náš to dávný,
jít za muž, oplakávat naši volnost!
A každý muž se zdá nám krutým býti —
v něm volnosti své vraha tušíváme.

Danica. Ne, Ljubo, ne ... Ty zraky obou
carů

jak děsily mě! Jak se stud můj bouřil, —
proč, nevím sama!... ó, ty tygří zraky
jak byly kruté přes tu sladkost v řeči!...
Bůh mužům sílu dal, však není dravcem
muž každý, Ljubo...

Ljuba. Odkud víš to, milá?
K té věži ze slonové kosti posud
muž žádný ještě nenalezl cestu,
a z daleka snad viděla jsi pouze
dvůr otcovský a jeho bohatýry.

Danica. Sen volný však a drah mu třeba
není...
Mně snilo se, než přišli oba caři,
že lesem šla jsem temným, sama s hrůzou,
a k Bohu volala jsem ve svém strachu.
Tu náhle vynořil se z černa stínu
muž mladý plavých vlasů, jasných zraků,
tak snivých zraků, čistých, plachých trochu,
a ruku podal mi a veď' mě lesem,
a pravila jsem tiše sama sobě:
To bratr můj! Ten, po němž matka moje
tak toužila, a jenž se nenarodil!
Ten bratr, po němž toužila jsem sama.
A lesem prošli jsme, a pustila jsem
tu silnou jeho ruku, jež mě vedla,
a smutně hleděl na mě, mlčky, plaše,
a zašeptal: Ty's věrná moje pomoc!
A jako ve snu vše se chápe divně,
tak chápala jsem, beze mne že pustý
by život jeho byl, a chápala jsem,
že prošla s ním jsem temným lesem žití,

v němž vyšleh' souzvuk srdcí našich jasně
a cestou svítil . . . Dala jsem mu ruku
a probudila se . . .

L j u b a. Danico moje,
tak neslyšela jsem tě nikdy mluvit —
tvůj dětský úsměv se rtů zmizel náhle,
tvé oko hluboké, jak hledí vážně —

D a n i c a. On pravil: moje pomoc . . . Co
v tom slově
je velkého! V tom oběť obsažena
a úkol pro život! A láska svatá,
jak Bůh ji žádá . . . Ljubo, vím to zřejmě,
sen nevýznamný nemohl to býti . . .
Ty uvidíš . . .

L j u b a. Slyš, jakýs hluk se blíží!
Krok mnohý v zahradě! Pojď do své věže!

(Vejdou oba carové, **D r a g a n** a **S v e t o z a r**, staví se prchajícím dívkám v cestu k věži.)

D r a g a n. Stůj, zjeve nebeský, Danico, stůj!
Já přišel pod tvým oknem zapět píseň,
by uspala tě v sen, v němž obraz můj
by stále chvěl se, jako nyvost hvězd
se třese nočním temnem azuru — —

S v e t o z a r. Tu píseň nezapěješ, hrdopyšný!
Mé loutně naslouchati Danica
se rozhodne!

D r a g a n. Ty odvážný a smělý!

S v e t o z a r. V tom sporu, dívko, sama
rozhoduj!
My setkali se zde u brány sadu —

Dragan. Já překročil však práh, než ty jsi
přišel —

Svetozar. A vyhnán odsud, překročíš ho
zase —

Dragan (tasí).
Smíš hrozit mi? Mně, caru mocné říše —

Světozar (tasí).
Car mocnějším jsem já a bohatýrem,
jenž dokáže ti, nedospělý hochu —

Dragan (doráží naň).
Krev tvoje smyje pohanu tu drzou —

Danica. Pro Boha, stůjte! — —

Ljuba. Pomoc, pomoc, pomoc!...

(Vejde car Vatroslav.)

Vatroslav. Toť neslýcháno! Stůjte, hosté
moji!
Jak sem jste vnikli? V útulek mé dcery!
Ó, Danico! Stud hoří na mé tváři!
Mně bělost tvoje zdá se poskvrněna —
jak v noci rozmlouvat smíš s těmi muži?

Ljuba. Hle, pláče moje paní v tichém bolu!
Jsi krutý, caře, nevinna tvá dcera —

Dragan. Toť pravda, při sám Bůh! My oba
vnikli
sem do zahrady násilně a tajně
a zadrželi prchající k věži
tím naším sporem —

Svetozar. Pravdu mluví Dragan!
Hněv tvůj nechť platí nám, ne této dívce.

Vatroslav. Hněv můj vám tedy platí.
Nehodní jste,
bych zval vás hostmi —
Svetozar. Vyháníš nás, pane?
zapomínáš, kdo že jsme? Jsem carem
tak mocným, že mne dráždit nebezpečno —
Dragan. Ty přijal's mě jak hosta pod svou
střechu!
Vatroslav. A hosta v tobě ctím, ač zapomněl
jsi
ctít ve mně hostitele! Svetozare,
ta slova platí tobě též. Jsem králem
jak oba vy. Snad mocnější jste oba,
já nezkoumám. Když přivítal jsem hosta,
své srdce otevřel jsem jak své dvéře,
muž vítal muže ... Kdyby přišel žebrák,
tak vítal bych jej hostem — Bůh mě slyší —
jak vás jsem vítal!
Svetozar (s úsměškem). Směl by také žádat.
o dceru tvou jak my?

(Vejde Raguil v podobě starého muže s Živanem.)

Raguil. Buď pokoj s vámi!
Vatroslav (přísně).
Kdo jsi? Co hledáš zde? Jak sem jsi vešel?
Raguil. Jsme poutníci a unaveni cestou.
V tvůj dům jsme nešli, bloudili jsme sadem
a přišli na práh zahrady té luzné ...
My váhali sem vejít, slyšeli však,
jak pravil's slovo; „Kdyby přišel žebrák,
tak vítal bych jej hostem —“ — Slovo
tvoje

nám dalo odvahy . . . Teď zraky tvoje
jsou v odporu s tvým slovem, hledíš na nás,
jak vítat bys nás nechtěl.

V a t r o s l a v. Vítejte mi!

R a g u i l. Dík za slovo, v němž ovšem tepu
není.

D a n i c a. Zde ruka však, která tvou tiskne
ruku,
ta poví ti, jak srdečně vás vítám.
Jsem dcera krále, v jehož dům jste vešli.
Má matka zemřela. Na jejím místě
vás pozdravuji. Její důstojenství
víc ovšem vážilo . . . Promiňte dívce,
že prostá, nemá víc než dobrou vůli!
Jdi, Ljubo moje, veď je k odpočinku
a chleba podej jim a vína.

L j u b a. Pojďte!

V a t r o s l a v. Svou dceru chválím, za mne
promluvila,
jak sám jsem mluvit měl . . . Nuž,
promiňte mi!

R a g u i l. Dík tobě, pane, dík též tobě, dívko!
Pojď, Živane . . . Ty bledneš . . . Klesáš . . .
Sedni! . . .

Ž i v a n. Jsem znaven k smrti . . . Jaká je to
závrať?

D a n i c a. Zde sedni u věže . . . Snad chlad
mých rukou
na čele tvém zlou závrať tvoji zhojí?

(Klade mu ruce na čelo.)

Živan (vzhlédne k ní).
Buď požehnána! Čistá tvoje duše
zří krotkým zrakem na mne, ukojila
mě dobrota tvá, zázračná jak voda,
jež prýští z nebes na vyprahlou zemi!
Jsem zhojen, zdá se mi, na věky věků!...

Danica (stranou).
Ó, Ljubo, Ljubo! Toť jest on! Můj bratr?

Ljuba. Co díš? O jakém, paní, mluvíš
bratru?

Danica. On veď mě lesem, tenkrát, Ljubo,
ve snu —

Ljuba. Hlas jeho, věru, zní jak lesních
ptáků!

Vatroslav. Kam vede cesta vás, a odkud
jdete?

Raguil. Můj mladý druh si ženu hledá,
pane.
My slyšeli, jak hlasatelé tvoji
zvou nápadníky do carského dvorce,
nuž, tedy dali jsme se též tím směrem
za sladkým štěstím, jež v tvém kvete
domě.

Vatroslav (Živanovi).
Jsi carským tedy synem? V kterém městě
trůn tvého otce stojí? Jméno jeho?

Živan. Já nejsem carevičem. Velmi chud
jsem.
Tři bratři žili jsme na břehu Dravy,

a majetkem je naším pouze jabloň,
tak stará jabloň! Div ji kořen drží!...
Však bratři moji zbohatli teď velmi.
Já zůstal chud jak Kristus v Nazaretě.

Vatroslav. Jsi chud a přece žádat o mou dceru
se odvažuješ? Soupeřem dvou carů
bys býti chtěl? Co dáváš dceři mojí?

Živan. Své čisté srdce.

Vatroslav. Oni kladou k nohám
jí koruny, ti tvoji soupeřové!

Živan. Vždyť navzájem ty korunu jim dáváš!
Té ale nežádám. Chci srdce čisté,
jak podávám je sám, nic více, pane.
Já boží království na zemi hledám —
tu panství tvoje je mi pouhým dýmem!
Chci ženu, která pomocí by byla
mé svaté touze po výšinách žití,
chci ženu, která šla by se mnou věrně
tím temným lesem pozemského žití
k těm světlým metám, které svítí bíle
nám tmami vstříc... Tou sestrou buď mi dcera
tvá, pane můj, tou ženou požehnanou!
Bůh veď' mě k ní. Vím, co se v srdci tají
jí hluboko! Když ruce položila
na moji skráň, tu zjevilo se celé
mně nebe v její duši! Zajásala
má duše její vstříc, a zdálo se mi,
že ohlas linul tiše jí ze srdce,

tak z hluboka! Ó skloň se, panno, ke mně,
dej ruku mi a pojď, kam Bůh nás vede!
Ó zanech hračku korun velkým dětem
a srdcím stařeckým i v mladém těle!

Dragan. Ó neslýchaná drzost!

Svetozar. Ubijme ho!

(Oba tasí a bijí Živana plochou mečů.)

Dragan. Braň se, sketo!

Živan. Je spíše sketou, caři,
kdo bezbranného bije. Odpouštím ti,
neb káže Bůh nám tiše křivdu snášet.

Svetozar. Jsi pokryt hanbou! Zbit jsi jako otrok!

Danica (vrhne se k Živanovi).
Jsi pomazán na krále! Krále míru!
Zpět na katany hanba! Dej mi ruku!
Já s tebou půjdu, pomoc tvoje věrná!
Dá Bůh mi sílu, pomocí bych byla!

Vatroslav. Jsi smyslů zbavena?

Danica (Živanovi). Svou hlavu kladu
na hruď tvou mužnou, v prostou mysl tvoji
svou kladu důvěru, v tvé srdce čisté!
Tvé ruky pevné držím se, tak spolu
tím temným lesem žití kráčet budem
k těm světlým metám, které vstříc nám svítí...

Dragan. Je šílená či bezstoudná ta dívka?

Svetozar. Jsi zkamenělý, caře Vatroslave?

Vatroslav. Jak těžká pohana na dům můj
padla!
Kde dívčí tvoje skromnost?
Raguil. V hloubi srdce,
ne na povrchu mělkém.
Vatroslav. Odkud víš to?
Raguil. Zrak její mluví víc než rety mohou!
Buď klidna, dívko.
Danica. Slovo tvoje, pane,
moc velkou má a ku podivu hojí!
Můj otče, pevná jsem a rozhodnuta.
Z tří ženichů já volím muže toho,
jejž pohanět jsi nechal ve svém domě
dle pojmů tvých a těch, již hanět chtěli!
Vatroslav. Ty, Danico, žebráka vyvolila's.
Buď věnem tvým žebráka hůl a mošna.
Danica. Dle slov tvých staň se, otče, ale
usměj
se na svou dceru v dobrotě a smíru.
Vatroslav. Bůh s tebou buď, já klnout
nedovedu.
Jak volila's, tak buď tvůj další život.
Danica. Dle slov tvých staň se opět!
Díky, otče!
Buď s tebou Bůh... Buď s Bohem,
moje Ljubo!
Ljuba. Ó paní moje! Družko!... (pláče)
Bůh buď s tebou!
Raguil (zazáří jasným světlem).
Já povedu vás. Stojí bílý kostel,

3*

kde stín se končí lesů kolem dvorce,
tam před oltářem kněz vás zbožně oddá!
Pak povedu vás do svatyně samot,
kde jako oblak stoupat bude k nebi
dým vůně z květů srdcí vašich čistých!

(**Raguil, Živan a Danica** odcházejí, ostatní se za nimi dívají jako omámeni podivem.)

(Nový Život 1900.)

II.*)

PROLOG.

(Ráj. Kvetoucí luh vlnících se lilií. V pozadí modravé háje Bílý oblak blažených se nese luhem).

Sbor blažených.

Jak červánek ranní v úsvitu šerém
otvírá zlatá svá zázračná víčka,
tak prohlubeň štěstí zas netušeného
se otvírá vstříc nám vždy v blahu již
známém
a k vrcholkům novým božího světla
se nesem' pak vzhůru, jak na chlumy
slunné
se vznášejí ptáci z údolů stinných.
Pod křídla ochranná Hospodin vzal nás!
Tma v světlo se změnila, oči zde vidí,
ty oči, jež kalily na zemi slzy,
a víra se v poznání změnila jasné.
A v peřejích pravdy se shlížíme věčně,
jak šumící stromy se shlížejí v proudech
vod tekoucích tiše! Ó, blaho a štěstí!
My v Krista se oblékli! On naším je
rouchem!
Ó, prohlubeň štěstí! Ó, výšino slávy!

(Doznívá jejich slovo a vejde Raguil.)

*) Tato část tištěna z rukopisu.

Raguil. Let duchů blažených! Z nich každý
jako harfa,
jež zvučí chválu Hospodinovu.
A Hospodin je blízko, svítí rájem,
a šer je proti této záři ráje svit!
Zde Pán můj, hle! (Kloní se.) Tvá, Pane,
sláva věků!

(Ze záře vychází)

Hlas Hospodinův.
Před tvář mou přicházíš se opět klonit.
Buď vítán v jasu luhů edénských!

Raguil. Zpit harmonií sedmi*) oběžnic
před tvář tvou chvátám, Pane. Hleděl jsem
o azur opřen nebes cimbuří
tam dolů v nekonečnou prostoru
a hudba planet v plesu souměrném
kol vatry slunce mocně kroužících
mě jala tak, že v ni jak ponořen
jsem plesal v chorovodu oběžnic,
jak jedna z nich — a touha po tobě,
po tváři tvé, ta pouze silnější
těch vzletů byla, kterých cítil jsem!
Z nich probuzen, se blížím, Přemocný,
dík tobě vzdávat, neboť zdrojem jsi
všech radostí a vzletů na věky!

Hlas Hospodinův.
A zatím třikrát jaro se zimou
se střídalo na Zemi, co jsi plul
v tom vzduchu zpívajících oběžnic.

---

*) V rukopise čte se: sedm.

Čar zelené mé Země nevábí
tě v okruh její?
Raguil. Smutný její hlas
zněl v harmonii planet dojemně.
Žal s radostí se mísí v jejím dechu
v tak sladkobolný souzvuk, plný tuh,
jak čarný bývá večer jeseně
na luzích jejích . . . Vzpomínal jsem si
na bolest v lidských prsou, na radost
však též, jež bouří tam . . . Je poslední
má upomínka krásná na lidi —
Těch bratrů vzpomínám, jež učinil
jsem šťastnými.
Hlas Hospodinův.
Jsi jist, že šťastni jsou?
Tři léta uplynula od těch dob —
toť dlouhá doba pro to ovoce,
jež lidé štěstím nazývají svým.
Tři léta doba dlouhá dost, by plod
ten křehký přezrál.
Raguil. Učinil jsem vše,
co sobě přáli.
Hlas Hospodinův.
Pravá příčina to
k nespokojenosti.
Raguil. Hojnost dal
jsem dvěma z nich, tak velikou, zázračnou —
Hlas Hospodinův.
Ta velká hojnost byla příčinou
u mnohých měst a mnohých národů,
že pod úroveň klesli zvířat mých,

a nezbylo než končit jejich pych
a ničit je v tom, co jim nejdražší,
bych opět samy sobě vrátil je.
Snad pod jabloň ty bratry poženeš
zas zpět, až uvidíš, co učinil's
z nich, vyslyšev jich prosby o štěstí!

Raguil. Jsi všemohoucí, pane, a já slep!

Hlas Hospodinův.
Leť na zemi, Raguile, přesvědč se,
a zbloudil-li kdo z bratrů, na pravou
ho cestu veď. Dej poznati mu blud,
i kdyby hořká byla cesta k nápravě.

Raguil. Mám přísným býti, Pane života?

Hlas Hospodinův.
Ty, Raguile, neboj se! Neb vše,
co děje se a dát se může kdy,
v mé ruce je. Má ruka jediná
smí zasáhnout do koles osudů.
V mé ruce váha pravá jedině.
Má ruka zkouší struny, ladí je
a ví, jak sílu napnout člověka,
by struna sil těch nepřetrhla se.
Má ruka v Času souzvuk tvoří tak,
by ve Věčnosti zněl v své čistotě.
Když hudba duše dokonalá jest,
zvuk její vejde v soulad věčnosti.

Raguil. Tvé skryté cesty vedou k výšinám,
ó, Hospodine, Pane, Bože můj!
Tvá všecka chvála, z věků do věků!

(Hospodin odešel, záře zhasla.)

Teď k zemi, perutě mé, neste mě! (Odchází.)

Sbor blažených

(nese se nad zvlněnými liliemi rajské nivy, mávaje zlatými ratolestmi za Raguilem, zpívaje :)

Pozdrav náš vlaje,
anděle světlý,
za tebou dolů
na zelenou zem! —
Ó, rci naší matce,
jak v hlubinách blaha
nám vzpomínka sladká
na věrnou je hruď,
jež první nám dala
života jiskru —
než vzplálo nám světlo
zde nehynoucí! —

(Nebesa se zavrou, opona padá.)

Hluboký les. Svetimír v bohatém hávu jede na koni, za ním jeho četné komonstvo.)

Svetimír (sleze s koně).
Zde stan můj rozbijte, abych odpočinul.
A toho koně zabiju, až domů
zas přinese mě. On se mnou dvakrát
klopýt'!*)

Sluha. Zlé znamení to, pane, avšak zvíře
tím vinno není —

Svetimír. Kdo se tebe táže,
ty otroku, o výklad. Jsi mi rovným,
že oslovuješ mne? Ty něm buď, cháme,
a slyš jen rozkazů.

---

*) V rukopise Nár. Divadla verš opraven: zas při nese mě. Dvakrát se mnou klopýt!

Sluha. Už mlčím, pane!

Svetimír. Stůl postavte do stínu toho buku
a neste jídla. Nejsem sice hladov,
však*) vyplním tak chvíli vléčné nudy.

Sluha. My, pane, hladovi jsme, odpusť, tuze,
a prosíme, bys dovolil nám sytit
se chlebem, který zbývá. —

Svetimír. Líná havěť!
Hlad pořád máte! Rostou v lese trnky,
ty sbírejte si, mezi tím však dbejte,
zda neslyšíte dusot mnoho koní.
Můj bratr Krunoslav se sejde se mnou
zde v tomto lese. Ozve-li se dusot
neb hřmění jeho fanfár, ozvete se.

(Sedne za stůl, sluhové někteří přinášejí jídla ze stanu, druzí jdou do hloubi lesa.)

Ta jídla chladná lákají mne málo —
Jak namáhavé je to cestování!
To nepohodlí! — Kéž zas doma sedím
v svém velkém domě . . . Živane, ty bloude,
ty zaplatíš mi námahu tu těžkou,
již na mne uvalil's.

Sluha. Tvůj bratr, pane!
Roj jeho sluhů na pokraji lesa!

Svetimír. Nuž tedy jdi, a všichni kloňte
se mu!
Že mým je**) bratrem, to ho povyšuje
nad hlavy vaše schýlené až k zemi —

*) V rukopise avšak.
**) V rukopise vynecháno.

Sluha (stranou).

Kéž hlavu tvou do prachu někdy skolím!
(Hlasem.) Už, pane, jdu radostně pokořit se!

(Odejde.)

Krunoslav (za scenou). Co stojíte jak sloupy?
Pomozte mi,
chci s koně dolů! Co se plaší zvíře?
Už dvakrát klopýtlo . . . (Vejde). Vítej mi,
bratře!

(Sluhové vejdou s ním.)

Sluha. Co poroučíš nám, pane?

Svetimír. Vítej, bratře!

Krunoslav. Proč stan můj nerozbíjete?
Vy havět!
A jak jste blízko, zdá se mi, že cítím
dech horký váš. Tak těsně smí jen kníže
se blížit mně. Já sám jsem jako kníže,
neb podávali králové mi ruku
už víc než jednou.

Sluha. Kážeš nalít vína?

Krunoslav. Ať teče proudem, ze zlatého
džbánu
do zlatých číší. Zasedneme, bratře!

Sluha. My také žízeň máme, unaveni jsme.

Krunoslav. Kdes v lese potok teče
dozajista.
Jdi a hledej!

Sluha (stranou). Lakomče, buď proklet!

Krunoslav. Mně zdálo se, že cosi skrytě
mluvíš?

Sluha. Za tebe modlil jsem se, pane dobrý.

(Odchází.)

Svetimír. Co stojí tam pod stromem jako přízrak?

Krunoslav. Mnich jakýs žebravý.

Svetimír. On polekal mne!

Krunoslav. Snad cesty zná v těch pustých, temných lesích
a dá nám radu, kudy brát se máme.

(Kývne rukou.)

Pojď blíže, mnichu!

Raguil (v podobě bledého mnicha vejde).
Buďte pozdraveni!

Svetimír (nedbale Krunoslavovi).
Jez, bratře, z toho zde v té zlaté míse!
Toť lahůdka . . . Ty, žebráku, pojď blíže!

Raguil. Ve jménu božím, buďte pozdraveni!

Krunoslav (Svetimírovi).
Pij, bratře, z toho vína. Ohnivé jest! (Mnichovi.)
Ty příliš blízko stojíš. Couvni trochu!

Raguil. Já pozdravil vás, páni, jménem božím.

Svetimír. Je dobře, dobře. Povinnost to byla,
jen trochu níže měl jsi hlavu sklonit.

Raguil. Když povinností mou jest pozdraviti,
což není vaší, děkovat mi, páni?

Krunoslav. Jsi roveň nám? Víš, před kým stojíš, mnichu?

Raguil. Kdo komu roveň, Bůh jen ví a soudí,
avšak všichni stejně chodíme pod Bohem.

Svetimír. Jsi jeden z těch, již závist k mocným kryjí
pod zbožným vzdechem? Měj se na pozoru.

Krunoslav. Chceš hádat se s tím bloudem? Marná práce,
a zahodí se, kdo se v chátru mísí.
Slyš, mnichu, znáš se zde v těch pustých lesích?

Raguil. Znám každou stezku.

Svetimír. Snad jsi tedy slyšel
o jistém bláznu, který Živan sluje?
Zde v těchto lesích žije jako žebrák.

Raguil. Vím o něm, pane!

Krunoslav. Tedy veď nás k němu!

Raguil. Dřív povězte mi, páni, co mu chcete.

Svetimír. Nuž, tedy věz, jsme oba jeho bratři.
On hanbou naší jest.

Krunoslav. Je skvrnou rodu!
Chce za mne za muž kněžna. Zardívá se
však při vzpomínce, jaký žije bratr
mi v této poušti!

Svetimír. Před poklady mými
se kloní svět. Však zlomyslní lidé
v své závisti si „Živan" šeptávají —
tak šípem po mé důstojnosti střílí!

Raguil. A jakou hanbu působí vám Živan?

Svetimír. Je zapřísáhlým vrahem společnosti.
On zlatem pohrdává.

Krunoslav. Slavné jméno
je dýmem mu!

Raguil. On podle písma hledá
jen boží království a pevně věří,
že ostatní vždy přidáno mu bude.
Proč je to hříchem?

Svetimír. Jsou to planá slova!
Svět zbudován ne na základě vidin!
Kdo vyhýbá se požadavkům jeho,
ten hřeší těžce, hoden jesti trestu!

Raguil. A jakým právem soudíte vy bratra,
kdo povýšil váš názor nad pochybu?

Svetimír. My máme moc, tu netřeba už
práva.

Raguil. Toť vaše heslo? Tedy nepovedu
vás do samot, kde Živan Bohu slouží.
Od hříchu násilnictví zachráním vás.

Svetimír. Nuž, tedy jdi, my sami najdem
cestu,
též najdem cestu napravit mu rozum.
Že zdáš se bláhovým, toť štěstí tvoje,
trest jinak za svou vzpouru ucítil bys.
Co ještě stojíš? Vari, kliď se odsud! —

Raguil. Jsem hladový a žízním.

Krunoslav. Třeba zemři,
co nám do toho?

Raguil. Dej mi krůpěj vína!
Ve jménu Krista o almužnu prosím.

Krunoslav. Je někde v lese jistě kalužina,
tam napij se!

Raguil. Máš mnoho, pane, vína.

Krunoslav. Však kdybych každému dal,
kdo mne žádá,
co zůstalo by mně?

Raguil. Jsi tvrdý. Tedy
se napiju z té kalužiny v lese. (Svetimírovi.)
Ty ale, pane, dej mi sousto chleba
ve jménu Krista! Jen co spadlo k zemi
a co by pes tvůj dostal. —

Svetimír. Vari, mnichu!
Jsi dotěravý, nudný, jednotvárný!

Krunoslav. Jak vůbec luza! Jak je
jednotvárná!
Má každodenně hlad!

Raguil. Vy oba byli
jste chudi kdysi prý —

Krunoslav. Mlč, utrhači!

Raguil. Já prosím jménem Krista Spasitele.

Krunoslav. A my tě k čertu posíláme stejně!

Raguil. Ó, srdce zatvrzelá, zabloudilá!
Je nutno na dráhu vás jinou vésti!
Vás chudoba jen zhojí.

Svetimír. Co to mluvíš
a jaká hrůza z tebe náhle dýše
mor jako zhoubný?

Krunoslav. Čaroděj to jakýs!
Smrt na něj, smrt, než zničí*) nás a zhubí!
Svetimír. He! Pomoc, sluzi, pomoc, chátro!
Pomoc!
(Sluhové se sbíhají.)
Raguil. Ve jménu božím, zmiziž**) zlato mrzké!
Vy pod jabloň zas jděte klidně hlídat!
Buď voda zase vodou, ovce buďte
zas holuby a pastvy skalami. —
Krunoslav. Mlčiž!
Svetimír. Zadrž!
Raguil. Pod jabloň s vámi zpátky!
(Sluhové se rozutíkají při velkém hřmění, nádhera zmizí, les se propadne a Svetimír a Krunoslav v chudobném šatě stojí pod jabloní na louce.)
Svetimír (mne si oči).
Sen je to zlý.
Krunoslav. Ne, probuzení smutné!
Ó, živote, jak dvojnásobně trpký
teď budeš nám po sladkém opojení!
Raguil (v bílé slávě své).
Blud váš byl temný. Leží v rukou vašich
zpět tápat drahou ústící do světla.
Vás závrať jala zlá. Já zachránil vás.
Pád do propasti hrozil . . . Pod jabloní
zas prostotu svých srdcí naleznete!
Pak blaze vám! Bůh pomáhej vám k tomu!
(Bratři padají na tvář a Raguil zmizí.)

*) V rukopise zbaví.
**) V rukopise zmizíš.

(Lesní samota. Palouk a malé pole uprostřed tisíciletých stromů. Na paloučku chata nízká, krytá slamou. Je večer, slunce skloněné za stromy lije růžové své zlato na vrcholky stromů, na střechu chaty. Ptáci zpívají, stromy šumí a potok v lese hučí. Danica, oděná v hrubé plátno, vyjde z chaty s přeslicí v ruce, přede a hledí v dálku.)

Danica. Už den se chýlí — — — Živan
nepřichází — —
Jsem rozechvělá, sama nevím proč — —
Cos slavnostního, zdá se mi, že nese
se vzduchem nad vrcholky starých stromů...

(Sedne pod stromem na lávku hrubě sbitou a přede.)

Kéž se vrátí Živan brzy domů.
Snad něco stalo se mu? Nač se trápím?
Co by se stalo? Bůh je s ním — Ó, Pane!
buď s ním a chraň ho, je z tvých
spravedlivých!

(Přede mlčky, pak si prozpěvuje.)

Pad' temný stín na dřímající lesy
a vylít' havran pod oblaka náhle,
jak krev se rděly na mýtině vřesy
a zalkal vítr žalostně a táhle — —
a s větrem zaplakala děva zbledlá — —
Ó, přetrhla se nit! — — i nit mé písně —
Jak je to dále? — — Slyš praskání větví!
Můj Živan! (Vyskočí.) Vítej, vítej, ty můj drahý!

Živan (vejde). Buď pozdravena!

Danica. Kde tak dlouho meškáš?

Živan. Cos nezvyklého zdrželo mne, milá —
Já trochu daleko od chaty bloudil — —
Tu náhle jako příval věků

šum slyšel jsem a dusot četných koní
tam za vrchem, odkud do klína lesů
je vidět poněkud a v dáli v mlze,
když vrchu dostoupil jsem znepokojen,
jsem spatřil na okamžik na mýtině,
kde vřesy rudě planou — skvělý průvod.
Mně bylo divno! Proč hned zdálo se mi,
že málo přátelského je v těch lidech,
jichž tváře rozeznat jsem ani nemoh'?
Jak je to smutné, Danico, má ženo,
že srdce nehlásí se hned jak k bratrům,
když lidé zjeví se? A zvláště tenkrát,
když zlatem třpytí se jich kroj a nachem?
Však co to mluvím? Neraní má slova
tvé upomínky dávné?

Danica. Ne, můj choti!
Vždyť rozumím ti dobře, s tebou cítím.
Co zní v tvém srdci, budí ohlas stejný
vždy v srdci mém... To zlato a ten purpur —
já znám je z blízka — nicotné ty hračky —
jsou znakem porušení věčné pravdy,
že jsme si všichni rovni jako bratři
před tváří boží — — Ty jsi tedy zíral
tam dolů v lesů klín a zamyslil se — —

Živan. Ó, těžce jsem se zadumal a chmurně
a člověčenstva dlouhé utrpení
a dávná vina jeho bolela
tak krvavě, a skryl jsem tvář svou v trávu
a zůstal ležet tak... Tu schvátilo mě
cos podivného... vidina... Má duše

jak by se nesla někam do neznáma.
kams do budoucích věků ... Uviděla
jak lidé bořili svá pyšná města
ne v zuřivosti, ale v sladké touze,
by zase žili v polích uvolněni
bez vlád a pout, bez závisti a zisku,
chtěl každý pomáhat jen bratru, nikdo
už bráti nechtěl. Bylo vše tak prosté:
jen žlutým prachem bylo lidem zlato
a nikdo nestál o ně. Usmívali
se lidé staré oné modle pouze,
jak dávné hračce ... Země, naše matka,
jak tíže zbavena a hrozné kletby
své dary trojnásobně lidem nesla
a hvězdy plály čistší, zářivější
nad lidstvem šťastným ... Danice, ty drahá,
ty, která žiješ v krásném odříkání,
ty, která šla jsi se mnou do samoty,
svůj zanechavši*) palác, naučilas
mě takto snít — — —

Danica. Ó, nemluv tak, můj choti!
Ty prostoty ukázal's velikost mi
a malost toho, co má svět za velké!
Je prorocká tvá vidina, zajisté!
Ó, boží království na zemi bude!
Vždyť Kristus slíbil je! Jak pochybovat?
My hledáme je zatím, naše děti,
neb děti našich dětí naleznou je!

Živan. Ó, naše děti, mluv, kde jsou?

---

*) V rukop. zanechávajíc.

Danica. Už obě
sen jímá sladký. Poslední jsem dala
jim sousto chleba.
Živan. A já zameškal se,
a s prázdnou rukou vracím teď se domů!
Danica. Ó, neměj starosti. My nezhyneme.
Tři léta žijem zde a nedostatku
jsme nepoznali. V loni teprv byly
žně toho pole chudé . . . Zrají klasy
však bohaté . . . Hleď, jsou jak slunce
žluté . . .
Když odešel's, já rozemlela kůru
a jemné kořeny, a chléb ten divný
je v malé naší peci . . . Bude jedlý?
Živan. A pro děti zajisté medu najdu
včel divokých kdes v lese — —
Danica. Jaké hody!
To hosta bychom mohli častovati!
Živan. Slyš, krok po mechu, přichází to
host snad,
jejž právě zvalas?
Danica. Krotká laň —
Živan. Ne, člověk!

(Raguil vejde v podobě mnicha jako dříve.)

Raguil. Buď pokoj s vámi!
Živan. Hospodin buď chválen!
Danica. Na věky. Amen.
Živan. Vítej, hoste milý.
Danica. Zde sedni v libém stínu starých dubů.

Raguil (sedne).
Jsem znaven. Dáte nocleh poutníkovi?
Danica. Mech vonný, suché listy nasypu ti
pod nízkým krovem naším.
Raguil. Dobří lidé,
jste chudi, zdá se!
Živan. Spokojeni, hoste!
Danica. A bohati a šťastni!
Raguil. V čem tvé štěstí?
Danica. Že štěstí svého vědoma jsem plně.
Raguil. A bohatství tvé?
Danica. Štědře bůh mi měřil — —

(Ukazuje na Živana.)

Mám srdce jeho... Poklad nejvzácnější...
Mám děti svoje!
Živan. Duše přemilená!
Danica. Ó, odpusť, hoste! Chlubím se a chlubím
a zapomínám podati ti vody!
Raguil. Jsem žízniv, věru, hladov také, ženo!
Živan (vezme džbán).
Za vodou spěchám!
Danica (stranou Živanovi). Běda, co si počnu?
Chléb z kůry podám? Bude jedlý? Trnu!
Tak uctít hosta! Je mi k pláči smutno!
Hleď, zdá se bled a chorý!
Raguil. Co se radíš?
Jsi uzardělá, smutná. Pověz, ženo,
já přišel nevhod? (Vstane.)

Danica (klekne). Odpusť, odpusť, pane!
Ó, sedni, neodcházej! — — —

Živan. Poslyš, hoste!
Žně byly chudé v loni. Není mouky,
a Danica upekla chleba z kůry —
a je jí líto tak tě častovati!

Raguil. Jdi, ženo, pro svůj chléb, a budu vděčen!
Hod připraví nám Pán. Když láska bude
zde s námi u hodu — jak byl by trpkým?

Danica. Co díš, je velká pravda!

Živan. Díky, pane,
za slovo dobré! Vůně line z něho
jak z květů révy, když ji slunce hřeje.

(Odejde se džbánem, Danica pro chléb.)

Raguil. Ó, Pane! Žehnej jim a jejich hodům!
A souzvuku jich srdcí, Pane, žehnej,
by věkem zněl a dále do věčnosti!

Danica (vrací se s chlebem).
Ó, zázraku a dive! Nejsem ve snách?
Chléb z kůry v peci proměnil se, hleďte,
v chléb bílý, žitný! Boží dar to pravý!
Můj hoste, viz! Ó, Živane, pojď, spěchej!

Živan (vrací se se džbánem).
Já čerpal vodu z potoka a v mléko
se proměnila v džbánu! V mléko vonné!

Danica. Náš hoste, zajisté, ó, ty jsi světec!
Bůh k vůli tobě učinil ty divy!

Raguil. Ne k vůli mně, jen k vůli vám se staly!

Jsem Raguil, ó, poznejte mne přece!
Jsem posel boží, který sem vás vedl
v tu kvetoucí a tichou samotu!

Živan. Buď chvála Bohu! (Kloní se.)

Danica. A buď chvála tobě!

(Kloní se.)

Raguil. Ó, rcete, rcete! Jak vám přidat možno?
ó, vyslovte své přání, vyplním je,
neb vím, že moudří budete v mé touze!
Co mlčíte? Což srdce vaše mlčí
tak jako ústa vaše?

Danica. Žehnej, pane,
těm našim dětem, tam pod tichým krovem,
a nech nás žíti, jak jsme posud žili,
v té tiché lásce, průhledné jak nebe
a teplé jako slunce!

Raguil. Bůh vám žehnej
a dětem vašim!

Živan. Chvála mu a tobě.

Raguil. Hleď, Živane, ty těžkou konáš práci — — —
snad přece přání máš — — — tak o svém poli —
neb jiné jakés?

Živan. Bůh mě měří, pane,
a štědrý je, a je-li nedostatek
tak někdy přec — bez vůle jeho není!
Však chceš-li přece vyplnit mi něco —
nuž, dej, by vždy, kdykoli zaklepal by

host na mé dvéře, nebo člověk v bídě,
bych chleba pro něj měl jak dnes a mléka!

Raguil. Bůh, který ptáky v temných lesích
živí
a stromům vláhu dává, vyslyšel mě
a přání tvoje bude vyplněno!
Bůh s vámi buď a požehnání jeho!

Živan. Dík, čistý duchu!

Danica. Stůj, ó, Raguile!
Mám také přání... Není příliš smělé?
Ó, nerozkládej ještě křídel svojich!
Než k nebi vzlétneš — buď nám v pravdě
hostem,
a zasedni pod strom na krátkou chvíli
a chleba požívej zde s námi v míru,
bych dětem svým a pozdním snad i vnukům
o blahé chvíli mohla vypravovat,
jak byl jsi hostem naším!

Raguil (sedne pod strom). Budiž, ženo!
Chléb lámu s vámi. Vezměte a jezte,
duch věčné lásky nad námi se vznáší!

(Podává jim chleba.)

Živan. My přijímáme v pokoře — —

Danica. A v lásce!

(Kloní se. Anděl jim žehná. Vrcholkem stromů táhne proud sladkých tichých zvuků, opona mezitím pomalu padá.)

PŘÍCHOD ŽENICHŮV.

LITURGICKÉ DRAMA STŘEDOVĚKÉ.

(Je pozdní večer v románské basilice klenuté. Světla lamp a voskovic zápasí s temnými stíny, padajícími s klenby stropů. Hlavní oltář za hustou vysokou mříží, uzavírající chor, je posud spoře osvětlen, jen tabernakulum, kmítající se opálově drahými korunty bledých barev, svítí hvězdně mříží. Věřící naplňují chrám, jen příční náv je prázdná. Vzdechy modlících se chvějí se tichem prostoru, prosáklého dýmem vůní zápalných.)

Sbor věřících (tlumeně).

V moci tvé je duše moje,
Pane, Bože můj!
V šeru stojím, šerem kráčím,
cestu kážeš ty!
Slovo tvé je jako vítr,
ducha zmocní se.
Odkud věje, kam zapadá,
kdo to vyzkoumá?
Slovo tvé je jako vítr,
někdy šelestí
jako ptáka jemné křídlo,
někdy burácí
jako bouře, matka zhouby,
kéž mě nezlomí!

Stojím v šeru, ve soumraku,
vroucnost v srdci mám.
Co mě čeká, co uvidím,
co uslyším zde?

S b o r a n d ě l s k ý

(hlasů dětských, jasných a čistých, přicházející z bílého oblaku kadidla, vznášejícího se kol galerie pod kupolí).

Podobno bude tehdá boží království
pannám, jež vzavše lampy hořící,
svítáním vyšly z domu radostně
v ústrety ženichu.

Kdo kráčí noční tmou ve vznešenosti své
a září jasněji než slunce svit?
Toť, ejhle, ženich, jenž jest Kristus Pán,
Spasitel, nebes král!

Nad jeho příchodem jásají národy,
prorocké hlasy zvěstovaly jej —
ó hvězdo betlémská!

Na kříži, krví zbrocen, mukou zsinalý,
svým velkým skonem světem zatřásl,
Adamův hřích by s člověčenstva smyl,
beránek hříchů prost!

Tmou noční, kdo to kráčí v božské velebě?
Toť, ejhle, ženich, jenž jest Kristus Pán!
On přijde! Bděte, neboť nevíte
ni dne, ni hodiny!

S b o r v ě ř í c í c h.

Jak rajská vůně zahrad růžových
těch hlasů nevýslovná útěcha

mí vnikla v útrobu!
Jest jméno Ježíšovo útěchou,
při jeho zvuku duši slavno tak
a sladce zároveň, jak noci jest,
když hvězdy vzcházejí!
Však, hleďte, co se bělá tam
jak skupa lilií?
To průvod panen bíle oděných,
s dvou kráčí stran, teď clání rukou si
zrak zírající v noc.

Sbor panen (na levé straně lodi příční).
Jde městem hluk a hudba tamburin
a jásajících fléten vniká v dům,
co znamená ta radost, která nás
na prahy láká obydlí?

Sbor panen (na pravé straně).
To dozvíme se nyní dojista,
neb, hleďte, jaká záře line tam!
Toť anděl Páně!
Je roucho jeho jasně zelené,
jsou velká jeho křídla z pavích per,
však oka na nich jako oči jsou,
co tajůplnou myslí zírají.

Archanděl Gabriel

(na ambonu vedle vchodu do choru).

Dbejte, panny, na má slova,
co vám povím, pamatujte!
Ženich kráčí, Spasitel,
nocí kráčí, kolem půjde,
plašte s víček sen!

Dbejte, panny, na má slova,
archanděl jsem Gabriel!
Čekejte zde na ženicha,
jenž jest zrozen z panny čisté,
nestvořený, na nějž věky,
dlouhé věky čekaly!

Ženich, který kolem půjde,
boží syn jest, Kristus sám!
Z mrtvých vstal, jak psáno bylo!
Půjde kolem, slyšte, panny,
vítejte jej! Nezaspěte,
plašte s víček sen! (Zmizí.)

Sbor věřících.

Poselství to blahé bylo!
Panny domů odešly,
rozsvítit as lampy svoje
vešly do svých obydlí.

Sbor panen (s dvou stran přicházející).

Tichá noc, slavná noc
plná hvězd a tajemství!
Kráčí ženich s nevěstou
oděnou v bělost,
závojů třpytem
cudně zastřenou.

Vítejme je, vítejme je!
Vzplaňte lampy, hvězdně svițte,
lampy mystické!
Haluzemi myrtovými
vlajme v noc, svatou noc,
plnou hvězd a tajemství!

Sbor věřících.
Tam sedí tiše, čekající panny,
ty moudré jsou, co sedí na pravo,
neb v nádobě, co od pasu jim visí,
se olej svatý třpytí křišťálem,
toť potrava pro plamen jejich lamp.
Však ty, co hlavy líně podpírají
tam na levo o sloupy z porfyru,
ty pošetilé jsou, jak zdá se mi,
neb bez oleje přišly . . . Všechny teď,
hle lampy svoje staví na zemi . . .
Jsou umdleny. . . Však nocí tichou, slavnou
co duje tak, jak peruť andělská?
Toť spánku dech s průvodem matných snů.
Je spánek sladký přítel unavených,
bolesti krotitel, nešťastných těcha
a všeho stvořeného dobroděj!
Jak kolem květů motýl poletuje,
tak bloudí nyní, spánek lahodný
kol víček panen . . . Dech jak jejich tichý!
Jak hlavy kloní s ladným úsměvem!
A plamen lamp, hle, bledne, dohořívá,
jak by se v spánek ponořit chtěl též!
Ty neusínej, jiskro plápolná!
Neb usneš-li, v tom skaneš bez úsvitu,
a neprobudíš víc se vzplanutím! . . .
Hluk slyším hudby, svatebního ruchu,
zda probudí se panny ještě v čas?
Ó běda, kdyby příliš dlouho spaly!
Sbor panen moudrých.
Jásej duše moje probudilá,
Hospodina chval a raduj se!

Ženich blízko! Vzhůru, družky milé,
nový olej vlejte do lamp svých! (Činí tak.)
Ejhle, hvězdně svítí zase plamen!
Vzhůru lampy! Vlajme haluzemi
v tichou noc, v slavnou noc!
Vítej, ženichu!

Sbor panen pošetilých.

Co se děje, co se děje, co nám plaší sen?
Hudba, světla, radování! Ženich kráčí sem?
Běda nám! Ó naše lampy shasly, shasly nám!
Olej! Olej! Oživiti plamen uprchlý!

Ó, sestry naše, slitování mějte,
my nedbaly o olej v pravý čas!
Ó, družky naše, vy nám pomůžete?
Jsme neštastné, jsme bídné, ustrňte se!
My neblahé, co jsme to učinily,
že zdřímly jsme a že jsme zaspaly?

O světlo lamp svých rozdělte se s námi,
ó, mějte s bludem naším útrpnost!
Což byste na to, sestry, chladně zřely,
kdyby nás ženich beze slitování
od prahu svého domu odehnal?
My neblahé, co jsme to učinily,
že zdřímly jsme a že jsme zaspaly?

Sbor panen moudrých.

Ó, sestry, ustaňte v těch prosbách marných,
my oleje vám dáti nemůžem!
Vždyť shasly by též naše lampy,

je prázdná do dna naše zásoba.
Ó, rychle, rychle, k prodavačům spějte,
než přijde ženich, rychle vraťte se!
Ó, neblahé, co jste to učinily,
že zdřímly jste a že jste zaspaly!

Sbor panen pošetilých.

Ó, jaká úzkost svírá duši! Hynem!
Ó, žel, ó, žel, proč nebděly jsme, ach?
Však spějme, spějme, snad nám spásą kyne,
snad prodavač nám olej vonný dá
na prosby naše snažné, úpěnlivé?
Ó rychle pojďme! Ze sna prodavače
jen směle zbuďme! Ach, my neblahé,
ó pošetilé, co jsme učinily,
že zdřímly jsme a že jsme zaspaly?

Sbor věřících.

Hle, poděšeně, jako holubice,
když jestřáb vrazí v jejich tichý sněm,
se rozutekly panny neprozřetné!
Na dvéře prodavačů buší pěstmi,
sepjaté ruce k nim teď vznášejí —
ó, pošetilé, co jste učinily,
že zdřímly jste a že jste zaspaly!

Sbor prodavačů.

Ty luzné panny, bíle oděné,
jak rosa vaše slzy třpytí se
na tvářích vašich, květům podobných!
Je líto nám, že marně prosíte,
však není v domě, čeho žádáte.
Hledejte pomoc, krásné prosebnice,
u sester svých aneb snad vyslyší

vás ženich sám a vpustí do domu
vás beze světla v lampách mystických.

Sbor panen pošetilých.

Ó, proč jsme přišly k necitným těm mužům,
to posměch je, co má být útěchou!
My k hodům, žel, ach, nikdy nezasednem,
jsme ztraceny, jsme bídné, zavrženy,
proč zdřímly jsme a proč jsme zaspaly!

Sbor věřících (tlumeně).

Dech tají se mi, úžas jímá mě
a přece oči blahem vlhnou mi,
hle, zlatotkaná koltra sakristie
jest odhrnuta, temně nachová,
a Kristus vyšel v svaté velebě,
bled, s trní korunou . . . Pomalu kráčí,
kříž nese svůj! Ve velkém mlčení
jde naví příční přímo k oltáři.
Vstříc rozkvetlými ratolestmi z myrt
mu vlají moudré panny, vítající
a lampy pozvedají zářící!
Mříž rozlétla se, ejhle, dokořán
a tisíc světel plane zázračně,
je jedna hvězda tabernaculum!
Už vešel Ženich, vešly panny s ním,
buď veleben, hosannah, Kristus Pán!

Sbor panen pošetilých.

Úzkosti výkřik déle neztajím,
hruď rozpoltí mi uvězněný sten!
Ó, běda, běda, třikrát běda mně,
žel nekonečný, žel, na věky žel!

Sbor věřících.

Ó, neštěstí! Váš osud zpečetěn!
Vždyť družky vaše vešly v slávy dům
a dvéře zavřely se dunící,
a venku prázdno, temno, pusto jest!

Sbor panen pošetilých.

Je pozdě, pozdě! Běda, běda, žel!
V prach vrhejme se, roucha trhejme
a prsa bijme pěstmi, ztracené!
Slyš, Pane, prosbu bídných v slávě své!
Hle, s našich čel se řine horká krev,
tak jimi o zem tvrdou bily jsme,
hle, z rukou našich tentýž prýští proud,
o mříž tvých dveří jsme je ranily,
jí v zoufalství svém otřásajíce!
Což, Pane, neslyšíš, jak před prahem
tvým nepřekročitelným vyje bol
v noc nepřátelskou, plnou démonů?
Slyš naše lkání, naše výkřiky,
jež v chropot smrtelný se mění už,
pusť, ženichu, ó pusť nás v dům,
ach, z propasti své bídy voláme:
Ó, běda nám, ó žel, že spaly jsme!

Sbor věřících.

Mně stydne krev, já slyším démony
jak ve tmě číhající smějí se!
A nový úžas zase schvátil mě:
Na prahu stojí Pán, jak smutný je!
Jak blesk se zjevil, chmura stíní jej
a hrozný jest, jak bouře na moři!

5*

Ženich (na prahu dveří).

Amen, pravím, amen, ztracené,
já neznám vás! Kde světla vaše jsou?
Kdo světla mého pozbyl, zapad' tmě
a na vždy vzdálen těchto prahů jest.
Amen, amen, pravím, neznám vás! (Odejde)

Sbor věřících.

Zapadly dvéře, uzavřen je dům!
Pán zadul strašně jako vichr
svět zhroutící v záhubu konečnou!
Už němy jsou, ty panny nešťastné,
jak polámané ratolesti,
jak zahozené květy leknínu,
na zemi leží bez pohybu,
na tvářích leží, s prsty zarytými
v prah hluboce!
Bol nejkrutší je v kámen obrátil!

Ó Bože náš, co jako mlno
se vzduchem chvěje příšerně?
Já tuším kolem sebe něco,
čím se mi vlasy ježí na hlavě!
Co vane z tmy, to není mlno,
to dech je démonů!
Jim propadly ty nešťastnice!
Jsou souzeny a slzy útrpnosti
mi kanou z očí . . .

Ó, Pane, prosím ve své úzkosti,
ó, Pane, živ mé lampy plamen Ty,
neb pošetilé, jak ty nešťastnice,
je srdce lidské, třtina bez vlády!

Je duše lidská temná bez Tebe
a slepě tápá věčně soumrakem,
věčně stoupá, věčně klesá,
věčně touží, věčně bloudí —
buď jí kotvou Ty!

Kéž světlo Tvoje neuhasne v ní,
ať nezdřímne a tupě nezaspí
ten příchod Tvůj. Ty duše Ženichu,
o to tě prosím, synu člověka,
Ty nestvořený, věčný od věků,
Ó, Kriste! Spasiteli! Ježíši!

Amen, amen, amen!

Almanach Secesse 1896.

LIBUŠIN HNĚV.

BOHATÝRSKÁ KOMEDIE O TŘECH JEDNÁNÍCH.

JEHO OSVÍCENOSTI

VYSOKORODEMU PÁNU

PANU HRABĚTI

JANU z HARRACHU

NA RORAVĚ

VĚNUJE V NEJHLUBŠÍ ÚCTĚ

J. Z.

OSOBY.

Krok.	Lapak.
Niva, jeho žena.	Zvratka, jeho žena.
Kaša.	Trut.
Tetka.	Bivoj.
Libuša.	Přemysl.

Dvanáct starců. Bohatýři. Lid. — Místo děje: Budeč a jeho zahrady.

JEDNÁNÍ I.

Dřevěná síň ve hradě Budečském s hrubě vyřezanými sloupy. Je nízká a hluboká. Na kamenném krbu řežavé uhlí. Na římse nad krbem staré pozlacené bůžky. Naproti nevelké okno, pouhý otvor, kterým ze zahrady větev jabloně do síně roste, je plna květův. Je první šero večerní. U krbu v těžkém křesle, pokrytém kůží, sedí Niva s přeslicí. U nohou sedí jí Libuša. Přeslice jí byla z rukou vypadla, a hlava její leží na klíně Nivině. Stranou sedí Kaša a Tetka, obě s přeslicemi. Dále od krbu na lavici pokryté pestrou látkou, sedí Bivoj a Přemysl. Všichni naslouchají Nivě.

Scéna první.

Niva, Kaša, Tetka, Libuša, Bivoj a Přemysl.

Niva (vypravuje).

Když přemožena mečem bohatýra,
tím mečem, který jasný byl jak měsíc,
saň viděla, že pomoci jí není,
tu posléz tajemství mu vyjevila,
pro které v sluji byl ji krutě stíhal,
a pravila mu: „Řeknu tobě tedy,
proč nebylo lze dub ten poraziti,
jenž uprostřed stál moře beze břehů,

když ještě země nebylo, ni nebe,
a jedině ta nekonečná voda,
a na tom dubě holubi dva bílí,
již na dno pouštěli se pro kameny,
z nichž nebe sklenuli a matku zemi.
Nuž, konečně to věz, proč stál tak pevně
dub železný ten, s ohnivými květy:
Měl kořeny své ve praboha síle!"
Saň končila tak — a já končím také.

Kaša. A slovu tvému, máti, budiž věnec!
Zvěst tvoje stará zkrátila nám chvíli,
šer přemýšlení vykouzlila v duši.
Na tváři všech, hle, stopa dumy zjevna!

Tetka (hledí k oknu).
A měsíc vyšel, svítí na jabloně.
To zajisté že brzy otec přijde.

Niva. Nuž, odložíme práci. Aj, Libušo,
ty jediná z nás zahálčivá bylas!
kde bloudí duch tvůj, dítě, kde tvé oči?
Což věčně musím ruce tvoje kárat?
Kde tvoje přeslice?

Libuša. Ó máti drahá,
když tobě naslouchám neb rovně otci,
tu nelze příst mi, celá duše moje
jak v tůň se stápí, mocným čarem jata!
Nit trhaly by chvějící se prsty!

Niva. Hle, sestry tvoje nelení, když mluvím,
ty jediná —

Libuša. A muži, naši hosté?
To též bys musila je kárat, matko.

Niva. Ó prosté dítě! Převraceti bohův
ty starý řád chceš? Bohatýrům v ruce
bys dala vřeteno? Chceš meč snad jímat,
či žezlo soudce? Sloužit sluší ženám —
Libuša. Ne, drahá máti, řád to proti
bohům —
ať starý je jak skály! Volná žena —
Niva. Ni slova více, pošetilé děcko!
Přemysl. Buď méně přísnou, Nivo!
Bivoj. Slovům promiň,
jež odsouditi stačí pouhý úsměv!
Kaša. Ne docela tak bez rozumu mluví —
Niva. Mám též tě kárat, Kašo moje moudrá?
Tetka. Já slyším otce!
Niva. Konečně! Dík bohům.

Scéna druhá.

Krok. Předešlí.

Krok. Síň jímá hosty! Požehnání bohů!
Dům můj vás vítá, drazí přátelé!
Přemysl. Jest, Kroku, Budeč, hrad tvůj,
velký úl,
kam bez ustání letí roje včel,
však od úlu se dům tvůj liší tím,
že z jeho síní moudrost odnáší
roj hostů tvých — v úl včely med však nosí.
Bivoj. My první přišli, avšak hostmi již
se všechny cesty hemží.
Niva. Celý den

již bohatýři oba příchod tvůj
zde v domě čekají, a v srdci mém
se ozýval již tesk. Tak dlouho dlels
v té šeré síni, v které zemřel Čech!
Nuž, byla plodná, duma hluboká?
Hlas bohů mluvil k tobě?

Krok. V hádankách!

Libuša. Ó promluv, otče! Sděl nám jejich hlas!

Niva. Což sluší tobě, dítě, mísit se
do vážných sudic děl?

Libuša. Ó odpusť mi!
Však nejsem více, matko, dítětem.

Niva. Pak skromna buď, jak panně sluší se.

Krok. Má právo tázat se má Libuša.
Zrak neklop, dítě, nezardívej se,
tvá matka zahanbit tě nechtěla.
Já promluvím, až vhodný bude čas,
až vejdou starci pod hostinný krov,
již vždycky účastni jsou porad mých.
Již zejou brány zahrad dokořán,
by vešel každý, komu libo jest?

Niva. Já sama a tvé dcery závory
jsme sňaly těžké se všech z dubu vrat,
při zpěvu hostí vítajících slok. (Slyšet bušení.)

Bivoj. Já slyším Truta mlatem burácet!
Tak bušit zná jen on!

Přemysl (u okna). Již přichází!

Tetka (stranou).
Ach, jak mi úzko, a přec sladce tak!

Scéna třetí.

Předešlí. Trut a dvanáct starců.

Trut. Před krbem klonim se a před ohněm
před posvátným, před tebou, Nivo, pak.
Můj pozdrav všem!

Krok. Tvůj příchod radostí
síň celou plní! (Chce ho obejmouti.)

Trut. Ne, dřív přivítej
ty starce, kteří se mnou vešli v dům.
Krok jejich, ač jak výrok moudrosti
jest váhavý, přec prahu dosáh' již.

(Starci, bíle odění, podpírající se o hole, vejdou.)

Krok (kloní se jim).
Vy hosté nejste, domů přišli jste —

Niva (přiloží dříví na oheň).
Krb teplým dechem září, vítá vás!

(Starci sednou kolem krbu.)

Krok. A nyní, Trute, mluv; kde meškal jsi?

Trut. Hor krkonošských hradba skalnatá
mne dlouho držela —

Tetka. Tam lítá saň!
Ó Trute, tak se vrhat v nebezpeč!

Trut. Což dívkou jsem, že lekat snad se
mám?

Bivoj. Ty hledals saň —

Trut. A našel jsem ji též.
Vy slyšeli jste rány před chvílí?
To, Kroku, hlavu její vrážel jsem
na sloup u vrat tvých!

Niva. Žehnám ruce tvé!

Bivoj. Proč sám jsi šel, můj druhu předrahý?

Krok. To boj byl slavný, velké vítězství.
Buď tobě chvála, věnec hlavě tvé!

Scéna čtvrtá.

Předešlí. Lapak a Zvratka přicházejí.

Lapak (vrazí do síně).
Ah, Kroku, pomoc! Nivo, dej mi lék!
Já chvěji se! Proklatá hostinnost
ta vaše ve Budečských zahradách!

Krok. Buď vítán, co se děje?

Lapak. „Vítán buď!"
To pouhé slovo, medem prosáklé,
jed ale stříká hrůza na hosti
u bran tvých, stvůra kletá šklebí tam
své děsné zuby —

Trut. A, teď chápu již!
Ty viděls hlavu saně, mrtva jest,
již neboj se.

Zvratka. Kdo řek', že bojí se?
(Šeptem Lapakovi.) Ty zbabělče, již hanbou
umírám!

Lapak (rychle).
Smíš rozechvění mé tak vykládat,
ty chlubný Trute? Zlostí chvěji se
jen proto právě, že již mrtva jest
saň lítá, kterou skolit chtěl jsem sám.

Trut. To Zvratka spíš by svojí přeslicí
saň ubila —

Lapak. Ty ženu moji znáš?

Trut. I její povahu, tak jako tvou.

Zvratka. Trut v domě mého otce hostem byl.

Trut. A z hradu tvého otce poprvé
já spatřil divou onu nestvůru,
jež hrůzou byla krkonošských hor.
Tam, zmije, pila všechny potoky
a rodící se řeky, strumeny,
a nad lesy jak duha nesmírná
se k nebi pnula smělým obloukem,
a jako duha krásná leskla se,
hrou barev všech, však z nozder stříkal jed
na nivy sprahlé — byla prokletím.

Krok. Buď požehnána proto ruka tvá!

Zvratka (tiše). Já čekala, že k nám se vrátíš
zas.

Trut (hledí na Libušu).
Mne jinam hvězda moje vábila.

Lapak. Již tedy dost o boji se saní.
Ne proto opustil jsem Klecany,
svůj krásný hrad, slynoucí hojností,
a vážil cestu v Budeč, abych zde
jen vychloubání slyšel Trutovo.
Já sám se chlubit přišel — ženou svou.
Jest tomu nedávno, co přijela
z hor krkonošských pod můj rodný krov,
ač dávno po ní láskou toužil jsem.
Můj otec Bazak, Kroku, bratrem tvým
byl vlastním. — Zvratka hledí na tebe
jak na otce, a Budeč láká ji,
a zatoužila poznat sídlo tvé.

6*

Krok. Pak v pravý přivedls ji věru čas,
když Budeč vidět chce i zahrady:
za málo hodin starý tento dům
pust bude, prázden, deštům ponechán
a vichrům všem, a lesům zahrada,
by ploužily se blíž k ní, v jednu poušť
až v zelenou s ní splynou; beze stop
zas zhyne vše, co ruka pěstila
zde v zbožné píli, v dlouhé řadě let.
Niva. Mně bránil úžas slova přervat tvá —
Libuša. Jak, odsud odejít —
Tetka. Sluch klamal mne?
Kaša. Ty mluvíš hádankou —
Bivoj. Ó vysvětli!
Krok. Jest známo vám, ten jabloňový sad
že Čech vysázel v prvním jaře hned,
když bozi přivedli jej v tuto vlast.
Les, který kolem bují listnatý,
dal nejslunnější místo v lůně svém,
co dar, by Čech si útulný ten dům
v něm vystavil, kam utíkal se vždy,
když zatoužil po sladkém pokoji
ve vřavě blahoplodných podniků,
jež všechny jeho síly shltily.
Nuž, jednou v noci lunné, čarovné,
v té svaté noci divy plněné,
po onom dnu, jenž vrací se co rok,
po onom dnu, když slunce všemocné
na jaře z ráje, znovu zrozené,
na zlatém voze v slávě vyjíždí,
v té svaté noci stolec kamenný

Čech postavil pod jasan ohromný,
jenž, zbytek prvotního lesa, slul
po vlastech „stromem svatých rozsudků",
neb bohové prý v dobách prastarých
pod jeho rozložitou korunou
se scházeli jak ptáci na podzim,
by všechny činy lidí soudili.
Ten stolec kamenný pod svatý strom
Čech postavil na pamět v roce tom,
kdy konečně, po těžkých rozbrojích,
se dařilo mu, v svornou jednotu
všech kmenů různost spojit na věky
v té širé vlasti, jež nám máti jest.

Niva. Od oné doby vždy v tu svatou noc,
v tu samou, jež se šeří oknem teď,
lid schází se a slaví památku
na Čecha, jak na onen okamžik,
kde tebe, Kroku, slavně stanovil,
bys seděl na tom stolci po něm ty.

Libuša. A říká se, že stolec vlastnost má,
že zkameněl by soudce nehodný,
jenž na něj sedl by a křivý soud
by s výše jeho drze hlásit chtěl,
víc zájmů dbaje svých než věčných pravd.

Krok. Nuž slyšte dál, co pravit jest mi teď.
Když na své místo Čech mne stanovil,
tu pravil mně: „Než zemřeš, nástupce
na stolec ustanovíš s rozvahou.
Ne libovůle tvá jest zákonem,
tvé duši bozi vnuknou vůli svou,
a dvanáct starců volbu potvrdí,

jak při tvé volbě souhlas dali svůj.
Já přesně tobě dobu naznačím,
kdy stanoviti jest ti nástupce:
hleď mladý tento štěp. Až doroste,
a větev jeho vnikne oknem v síň,
a dotkne se jak prstem kvetoucím
nad krbem pozlacených bůžků tvých,
tu přišel čas, bys konal, jak ti dím;
pak Budeč zanecháš a půjdeš s ním,
jenž po tvé smrti zemí vládnout má.
Po jeho boku rádcem zůstaneš.
Ty Budeč zanecháš, neb vzejde pak
jak zlaté slunce doba nová vám,
a nové sídlo žádá nový věk.
Vše vykoná se v noci posvátné,
při slavnosti v Budečských zahradách."
Niva. Dnes tedy má ta změna státi se?
Krok. Vždyť vidíš, bílý květ že jablonný
se bůžků dotýká, a proto dlel
jsem v samotách a volal na bohy,
že vzešel dnes ten velký okamžik.
Niva. A výrok bohů? Nyní sdělíš nám
jej přec?
Krok. Jest, jak jsem pravil, nejasný.
Ó starci, slyšte, výrok jejich zní:
„Hlas tvého srdce nejdřív promluví,
kdo na tvé místo hoden dosednout,
a ústa blázna hlas ten potvrdí."
Trut. To ku podivu nejasně mi zní.
Lapak. Kde blázen by se, Kroku, v Budči
vzal?

Trut. Ty dosti, Lapaku, jsi nemoudrý,
bys platil za blázna —

Lapak. Buď pamětliv,
že Kroka mohu býti nástupcem!

Zvratka (tiše). Buď tich, ty pošetilče ješitný,
chceš pokazit, co vymyslila jsem,
a předčasným je slovem varovat?

Krok. Jest vážný, Trute, tento okamžík,
ač jarní slavnost mysl jasnou chce
a zádumnosti zapuzuje stín.
Ať v zahradách již radost počíná
a svatý ples! Noc vzešla tajemná,
v níž, praví se, že stromy šumem svým
si bohatýrské činy sdělují,
ba přecházejí z míst prý na místa
v nejhlubších hvozdů temných samotách.
Na řekách bleskot svítí stříbrný,
neb slaví sňatek vláha s teplotou
a plodorodnou takto stává se.
Taj dýše země, vítr zvěstuje,
a z ráje kanou květy luhům v klín.

Niva. Do zahrad tedy, vzhůru, přátelé!

Krok. Dřív, dcery, ještě slovo uslyšte!
Chci, aby na vždy žila v paměti
vám tato noc, poslední v domově,
kde vzešly jste mi jako trojhvězdí
na rodinného štěstí blankytě.
Tři hrady vystavěl jsem. Na Mži dva
na jeden nad šumící Vltavou.
Pro hlavy vaše krov já míti chtěl,
až osud káže z Budče odejít.

Nuž, onen na Mži, v staré doubravě,
ať Kazín sluje. Tvým buď, Kašo má.

Kaša. Tam žehnat chci tvé, otče, štědrosti,
tam dumat chci a badat ve vědách —

Bivoj. Ne navždy sama —

Kaša. Proč se tážeš ty?

Krok. Ten druhý na Mži, Tetín, budiž tvůj,
má Tetko. Břízy šumí snivě tam
a řeka sladce v šelest pěje jim.

Tetka. Dík, drahý otče! Chci tam o bozích
a hvězdách snít, a ctít, co svaté jest.

Krok. Ty, Libušo, ty měj si Vyšehrad,
na hrdé skále s čelem vznešeným.

Libuša (náhle vzrušena).
Sen jeho zlatou slávu věštil mně!
Já viděla, jak celá naše zem
se klonila před jeho výsostí,
a svaté stíny hvězdně zářící
jej oblétaly jako motýli.

Niva. Ó hrdé děcko, blouzníš chorobně!
Jak oči tvoje planou! Kárej ji,
můj Kroku!

Krok. Proto měl bych kárat ji,
že mladá její duše křídla má?
Jsi příliš přísná, hleď, tvé výčitky
jí slzu v jasné oči vlákaly.
Buď pokojná, ó slunce duše mé,
má zlatovlasá, tichá Libušo.
V tvé ruce úřad vkládám veliký
pro svatou tuto noc. Zde žezlo vem

mé soudcovské, toť větev z jasanu,
jenž stromem slyne svatých rozsudků.
Když ruka čistá mává žezlem tím,
tu plaší duchy zlé a běsův dav
od prahů zahrad.

Libuša. Díky, otče můj.
Já skromnou budu, máti. Usměj se!

Niva. Což mohu políbek ti odepřít?

(Líbá ji na čelo.)

Krok. Teď, dcery moje, jděte k studánce
na konci zahrad, vodu naberte
do nádob posvátných a postavte
je před stolec, a květů nasypte
tam na vysokou z dříví hranici,
by oběť naše byla výrazem
všech živlů zároveň, neb bohů dech
sám dostaví se, vítr dující.
Té studánce se kloňte hluboce,
neb bílá v její tůni bohyně
prý přebývá, a jednou stalo se,
že na znamení přízně nevšední
květ zvláštní, čarný dala vyrůst prý,
jak v lesích nad oblaky roste jen,
v těch hvozdech zlatých, hájích stříbrných,
o kterých mnoho tak se povídá
při každém krbu v zimě na večer.
Květ barvu ohně má a srdce tvar,
a kouzlo lásky tají přemocné.
Kdo vůni jeho dýše, vášní prý
tak hlubokou jak moře vzplane hned
pro osobu, jež podá mu ten květ.

Tak vypravuje šedá, dávná zvěst.
Co na tom pravda, nevím, to však vím,
že země naplněna divy jest.
Teď ale vzhůru, sladká volá noc
do zahrad bílým květem hvězděných!

Libuša (stranou).
O květu tom bych mohla vyprávět —
teď neodvážím se již promluvit,
však dostaví se chvíle vhodnější.

Kaša. Již pojďte, sestry! Jedna po druhé
do svatých nádob vodu naberem.

Bivoj (tiše). A k studánce té smím se dostavit?

Kaša. Je vezdy volná cesta v zahradách.

(Odejde s Tetkou a Libušou. Krok vezme Nivu za ruku, starci vstanou a odcházejí před nimi.)

Lapak (staví se Krokovi v cestu).
Jen ještě slovo, Kroku. Poznáváš
ten prsten zde, a víš, co slíbil jsi?

Niva. Co znamená to, Kroku?

Krok. Poznávám.
Toť prsten můj, a vím, co slíbil jsem.

Zvratka. Ó Lapaku, jak zadržeti smíš
v té chvíli Kroka? Pane, odpusť mu,
do zahrad kráčej dál, my za tebou
se dostavíme v čas. (Tiše Lapakovi.) Ó bloude, ty!

Niva. Ty vysvětlíš mi, muži —

Krok. Zajisté.
Teď ale déle meškat nemůžem.
Do zahrad pojď, ať přivítáme lid,

a hlavu saně prohlédneme si,
a pochválíme Truta na novo.

(Všichni mimo Lapaka a Zvratku odejdou.)

Scéna pátá.

Lapak. Zvratka.

Lapak. Proč zadržela jsi mne v nejlepším?
Zvratka. Chceš, pošetilče, všechno pokazit?
Mluv, věříš nyní v moje hadačství?
Zda v pravou dobu jsem tě přivedla
sem do Budče?
Lapak. Ó čarodějko má,
jak jsem ti povděčen!
Zvratka. Nuž spolehej
na chytrost mou. Což, slepče, nevidíš,
že úplný zde souzvuk panuje,
že dříve svár zde musí nastati,
než velké svoje slovo vyřkneme?
Lapak. Jak ale chceš jej, Zvratko, způsobit?
Zvratka. Já naslouchala slovům Krokovým,
však zároveň já ohlížela se.
Trut s Bivojem, to jsou ty podpory,
na kterých síla Kroka spočívá.
Ty nejdříve nám nutno odstranit,
sic úmysl náš těžko provésti.
Lapak. Ho, ho, mám pustit se snad s nimi
v boj?
Zvratka. Ne ty, však já. Ó bloude, neviděls,
jak na Libuši stále hleděl Trut,

jak Bivoj Kašu hltal zrakem svým?
Svár třeba sít, a sklizeň bude má.
Je Kaša hrdá, snadné bude to,
a Trut, ten bohatýr tak drahý mi —

Lapak. Co pravíš, Zvratko?

Zvratka (zmateně). Říci chtěla jsem,
že draze zaplatí mi Libuše
za každý pohled, který béře mi —

Lapak. Já nerozumím, komu béře jej?

Zvratka. Nuž, netaž se! Mne chápat dovedeš,
jak sytý hladového pochopí.
To marné jest, a dále nepátrej;
však spolehej, že dráhu připravím
ti k stolci bezpečně. Než zapadne
za lesy měsíc, oba zasednem
na Čechův prestol.

Lapak. Ženo vznešená!

Zvratka. Slov dosti již! Já k činům
pospíchám.

(Odejde rychle.)

(Opona spadne.)

JEDNÁNÍ II.

Část Budečské zahrady, pozůstávající ze starých mohutných jabloní v plném, bohatém květu. Pod třemi stromy, chýlícími se k sobě, studánka, ku které několik stupňů ve skále tesaných dolů vede. Zahradou nejjasnější svit měsíce.

Scéna první.

Zvratka přichází pomalu a jde k studánce.

Zvratka (zamyšleně).
Vám, světlí bozi, trpce vyčítám!
Vy sami jste mne drahou pudili,
jež vede v stín a k božstvům osudným.
Jsou temná prý. Co já se po tom ptám?
Chci šťastnou být a proto hledám je,
když vy jste štěstí odepřeli mně.
Proč v chudobném tom domě zpuchřelém
pod horami, v těch blátech morových
jsem zrodila se, s otcem nevrlým
proč věk svůj trávila jsem, pohřbena
pro radost každou? A proč přišel Trut
a vznítil lásku v sirém srdci mém
svým pouhým zjevem, mužnou krásou svou,
a nevšiml si ani vzdechů mých
a slzu moji ani nespatřil?
Nuž prodala jsem krásu, mladost svou

za zlato, které vždy mne lákalo, —
jsemť ženou muže, kterým pohrdám.
Jsemť v moci vaší, bozi temnoty!
Nuž přispějte své kněžce oddané.
Po lásce žízním, krev mi v žilách vře,
a panovat chci, šlapat do bláta,
co bozi světlí září oděli.
Já přiznávám se k tobě, závisti!
Já nenávidím Kroků celý rod.
Zde černé počnu dílo osudné. (Jde k studánce.)
Zde na Kašu chci čekat na hrdou.
Dřív zaklínáním mocným dobudu
si srdce Trutovo — (Vzkřikne.) Ó, běsové,
dík mějte můj! Vy vedli jste mne sem,
hle, onen čarný, lásku plodný květ,
o němž byl Krok se zmínil, pučí zde!
A nikdo posud div ten netuší!
Ten mocnější jest zaklínání všech!
Teď, Trute, mým jsi. Na mé srdce pojď,
ty vonná jiskro z výhně přírody! (Utrhne květ.)
Já slyším kroky, skryj se, spáso má!

(Skryje květ do záhybů své řízy.)

Scéna druhá.

Zvratka. Kaša.

Kaša (s nádobou na rameně).
Stín u strumene! Srdce nejásej
tak divoce! Co tajím, zrazuješ!
To není on. Ó, jaké zklamání.
Ty, Zvratko, zde?

Zvratka. A tvého hlasu zvuk
mi zřejmě káže: „Jdi!“ Nuž odcházím.
Kaša. Ty mýlíš se. Jsi příliš citliva.
Zvratka. Snad jsem. Kdo šťastným není,
bývá tak.
Buď zdráva, Kašo. Jdu.
Kaša. Ne, Zvratko, stůj!
Ty strádáš! Smutek tvůj mne dojímá.
Co bolí tě?
Zvratka. Což pochopíš můj bol?
Jsem žena Lapakova. Dostačí
to pouhé slovo, žiju v porobě.
Ó, Kašo, Kašo, srdce volné máš,
ty badáš po tajemstvích přírody
a hříčkou smyslů chladně pohrdáš,
a proto šťastnou jsi. Jest láska lží
a trvá okamžik —
Kaša. Tak soudíš ty.
Jest jako prsten láska — bez konce.
Zvratka. Ty pro posměch tak pravíš,
dobře víš,
že prázdný zvuk to tvoje přísloví.
Však, moudrá, lásce jsi se vyhnula!
I Lapak zdál se samou něhou kdys, —
o nech mě mlčet, dej mi odejít,
skrýt chci svůj pláč —
Kaša. Ó, zůstaň neblahá!
Buď spravedliva, jestli Lapak lhal,
nicméně jiní jsou přec pravdiví —
Zvratka (směje se).
Ó, Kašo, proměnila's pláč můj v smích!

Kaša. Smích tvůj je trpký, Zvratko ubohá.
O lidech, věř, že mylný názor máš.

Zvratka. Ó, dává nový důkaz každý den
o pravosti mých, Kašo, názorů.
I zde v tom domě opět vyskyt' se!
Jak vesele ten Bivoj hledí v svět!
Mne pobouřil svým klidem vražedným —

Kaša. Kdo? Bivoj? Proč? Jak mám ti
rozumět?

Zvratka. Co hosta ctíš jej v domě Krokově,
a proto nevinná tvá přetvářka.
Ty dobře víš, jak ví to celý svět,
že rozšláp' srdce jako dítě květ,
tak bezstarostně! Však co tobě jest
po vině jeho nebo nevině.
Jest tobě lhostejným. Buď zdráva! Jdu.

Kaša (hrdě). Ať jest mi lhostejným, přec
nevěřím,
že podlým jest.

Zvratka. Což já to tvrdila?
Jest bohatýrem silným, slaveným.
Že ženu zhubil, zradil, zapomněl,
to spíše ke cti slouží při pitkách,
když vypravuje o svých podnicích.
Což žena! Ta přec nemá ceny víc
než stéblo trávy!

Kaša. On že zrádcem jest?

Zvratka. Nuž ano, Bivoj, silný hrdina!
Což neví o tom celý širý svět,
jak nad Jizerou lesy hořely

tak strašným požárem, až na pomoc
jim řeky spěla luzná bohyně?
Z vln vynořila božské tělo své,
rouch stříbrotřpytnou bělost hodila
do pěny zpět a v nahé velebě
se postavila proti plamenům.
Couv' oheň cudný, neměl odvahy
se rudou rukou těla dotknouti.
Zhas' požár. Druhý ale vyšlehl
teď v srdci Bivoje, jenž všechno zřel
skryt v sluji byv. — Nač dále mluvit mám.
Byl nový tento požár smělejší.
Tím ale podobal se prvnímu,
že také brzy zhas'. Teď bohyně
v své řece nyje, pláče, běduje —
on ale vesel hledí do světa,
ten dobrý Bivoj, silný hrdina,
a hledá za Jizeru náhrady,
by nasytiv se, zas ji odhodil.
Buď zdráva, Kašo. Moudrá věru jsi,
že klid svůj chráníc, muži pohrdáš. (Odejde.)

Scéna třetí.

Kaša, pak Bivoj.

Kaša. Stůj! Ne! Můj sluch mne klamal?
Moudrá prý!
To krvavý jest výsměch!
Bivoj (přichází.) Slova dar
kéž některý by z bohů poskyt' mi!
Ó výmluvnosti moje ubohá,
tys žebračkou! A toulavá jsi též,

když tebe třeba mám, ty prcháš mi
v dál sinou... (Přichází blíž.) Jak je krásná...
Kašo, slyš.

Kaša (chladně).
Co hledáš zde?

Bivoj. Ty sama pravila's,
že cesta volna jesti v zahradě...
Tu myslil jsem, že s tebou promluvím
zde o samotě...

Kaša. Krátce tedy mluv.

Bivoj. Já říci chci, co pouze uslyšet
ty sama smíš —

Kaša. Já věru nebažím
v tvá vniknout tajemství.

Bivoj. Ó, jaký chlad
z tvých vane slov, tak nikdy nebyla's.
tvář tvoje jasná jako měsíc vždy...

Kaša. I měsíc zastřen bývá oblakem.

Bivoj. Jsi hrdá, Kašo —

Kaša. Říká se, že jsem,
a možná, že má pověst pravdu dí.

Bivoj. Však se mnou nikdy hrdou nebyla's.

Kaša. Teď lituji, neb jako výčitka
zněl výrok tvůj —

Bivoj. Ó, Kašo, Kašo, slyš!
Já nejsem výmluvný! Ó, směj se mi!
Však ryzí srdce bije v prsou mých,
pro tebe bije, Kašo! Nemrač se!
Kéž každé moje slovo bylo by
květ vonný —

Kaša. Zadrž, silný Bivoji,
slap výmluvnosti své. A květů šetř.
Snad jiné zalíbí se. Jsou však z těch,
jež neplodné jsou, nikdy ovoce
z nich nesklidíš.

Bivoj. Ó, Kašo, mluvíš ty?

Kaša. Tak zdá se mi; buď zdráv! (Odejde.)

Bivoj. Toť ruka má,
a to má hlava! Tedy nesnil jsem!
Co zbývá mi? Jak pusto v srdci mém!
Teď chápu, Jizero, tvůj stesk a žal,
když na tvou lásku chladně hleděl jsem —
Já Kašu miloval, a proto chlad
na tebe zel z mých očí — tentýž chlad,
jenž na mne vanul, Kašo, z očí tvých.
Ó, lítý bole, tesku hrobový,
kde roste pro tě lék, ó žel, ó žel! ...
Co činit mám? S ní opět promluvit?
A opět snášet její pohrdu?
Ne, jedna rána srdci postačí.
Pryč z těchto zahrad, v cizí, modrou dál!

(Odejde.)

Scéna čtvrtá.

Tetka (přichází s nádobou na rameně).
Toť Bivoj byl, jenž mih' se kolem mne,
ne Trut, a proto, srdce ubohé,
se neplaš v prsou jako v kleci pták.
To nebyl Trut. Já všude vidím jej,
on pro mne zraku nemá nikdy však.

7*

Proč s ním jsem nesdílela nebezpeč,
když bojoval s tou saní? Možno pak,
že maně rána na saň mířená
by byla prsa tato zasáhla,
a vida mne, jak klesám v smrti stín,
on byl by plakal, a já rozkoší
bych byla zemřela . . . Ó, měsíci,
ty božstvo bílé, mocné, přeluzné,
hle, k tobě obracuji bledou líc!
Tvé paprsky prý lásku působí.
Nuž, dej mi jeden z nich! Ať nevniká
v les černý, v zmatek vlhkých kořenů,
ať nesmýká se stříbrem po vodách,
ať cestu v tajuplné bařiny
si nehledá, ať vnikne v jeho zrak
co posel můj, ať vejde v jeho krev,
ať v mozku dlí mu, srdcem hrdinným,
ať projde mu jak šíp! Ať láska mu
tam teskní, nyje, hoří jako mně,
při záři jitřní, jako večerní,
při bílých hvězdách, jako při slunci!
Ty slyšel's, bledý bohu? Slituj se
a promiň, že tě volám na pomoc . . .

(Potopí nádobu.)

Pojď, chladná vodo, do mé nádoby,
schlaď velké moje hoře, nauč mne,
jak v hloubi skrýti bolest svoji mám,
a vzhůru klidně hledět k blankytu
jak ty . . .
Pryč odtud, někdo blíží se!
Zda hlasnou slyšel moji modlitbu?

Scéna pátá.

Tetka. Libuša s nádobou a Trut se objeví.

Trut. Dej nádobu, já vody načerpám.

Libuša. To sama učiním, jak káže řád.

Trut. Však co ti svěřiti chci, poslechneš?

(Přijdou k studánce.)

Kdo zde?

Libuša. To Tetka.

Tetka. Odsud pospíchám.
Já vetřít nechtěla se v tajemství,
jež svěřit chce ti Trut —

Libuša. Ne, zůstaň jen.
Já miluji tě, Tetko, vřele tak,
že slyšet nechci, co má skryto být
snad před tebou.

Tetka. Přec pusť mne raději.
(Stranou.) Mně v jeho přítomnosti úzko tak!

Trut. Ó, Tetko, zůstaň! Za mne mluvit chtěj
u sestry své! Já vím, že přátelství
mi chováš vřelé. Nebo mýlím se?

Tetka (zmateně). Ty tážeš se! Přec víš, že miluji —
jak bratra tě . . . (Stranou.) Ó, muka bez konce!

Trut. A kdybych ženu hledal —

Tetka (polekaně). Bohové!

Libuša. Co je ti, sestro?

Tetka (v největším zmatku).
Cos mne píchlo zde —

Trut. Jak? U srdce —

Tetka. Ne... Pouze jakýs hmyz
mne bludný ranil...

Libuša. Tetko, utiš se!

Tetka (položí jí hlavu na prsa).
Zde jest mi blaze... Hle, jsem klidna zas.

Trut. Je ti již lépe?

Tetka. Ano, Trute, mluv.

Trut. Nuž, pověz, Tetko, kdybych prosil tě,
bys u své sestry za mne mluvila,
bys řekla jí, že velký její zrak
tak podivně mi béře odvahy,
že chvěji se jí vyznat smělý sen —
o sňatku s ní... sen dávno drahý mi —
ty mluvila's by za mne —

Tetka (s přemáháním). Činila
bych za tě, Trute, vše, byť život můj —
Co mluvím, neblahá!

Libuša. Již netřeba,
by někdo opakoval slova tvá,
slyš odpověď mou krátkou —

Tetka. Libušo,
dej mi dřív odejít. (Stranou) Toť příliš jest!

Libuša. Stůj, drahá Tetko. Trute, hrdino,
ty jednou dal's mi prsten čarovný,
ty přines' jsi jej z dáli, od moře,
a řekl's, drahokam ten vsazený
zde v zlato kruhu má tu divnou moc,
že slepcům vrací bystrý, zdravý zrak...
Nuž, Trute, prsten tvůj ti vracím zde,

a uvidím, zda čar se osvědčí,
zda v pravdě slepcům otevírá zrak.

Trut. Jak srovnám slovo tvoje s přáním
svým?
Ty mluvíš hádankou, však jasno přec,
že nepřímo tak výhost dáváš mi.
Slyš ještě slovo. Lásku nehledám,
tu slepou, která unáší jak proud
a jako požár šlehá k nebesům —
v cit blouznivý již dávno nevěřím.
Já ženu hledám, družku oddanou,
jež věrna se mnou šla by životem.
Chci, temným lesem když můj bloudí krok,
by hlas mi šeptal v prsou: „U krbu
tě tichá radost čeká s úsměvem!"
Nic víc, nic míň. Chci v dům svůj přicházet,
jak vlaštovka v své hnízdo zalétá.

Libuša. Proč nechceš duši, která jásala
by tobě vstříc, jež křídla dala by
tvé bohatýrské mysli nadšením,
jež životem tvým pouze žila by,
jež každým dechem by ti žehnala
a neznala než rozkoš býti tvou?

Trut. Jsemť mužem, Libušo, ne jinochem,
a vím, že také lásky není již.
Ta pouze žije v písni, v pověsti,
a proto nehledám jí.

Libuša. Chybuješ!
Ta láska kvete posud na zemi,
jí stojí svět, jí nebe modrá se,
jí svítí slunce! Láska není vždy

tím divým proudem, někdy skrývá se,
jak blankyt v hloubi skrývá hvězdy své,
a požárem ne vždycky rudým jest,
však hoří někdy jako paprslek
na poroseném květu . . . Ubohý,
zde prsten tvůj!

T r u t. Mám tedy odejít
zas v širý svět, bez dcery Krokovy —

L i b u š a (s úsměvem).
To neřekla jsem, Trute.

T r u t. Naději
zas dáváš mi —

L i b u š a. Zde prsten, Trute, tvůj,
snad prohlídneš a lásku uvidíš
tu zářivou —

T r u t. Kéž tobě rozumím!

(Vezme prsten.)

Svit hvězdný line, děvo, z očí tvých.
Mně divno tak, já toužit počínám
po oné lásce, o níž mluvila's.
Ó kdybych našel ji! Pak ozvěnu
by zajisté v mém srdci vzbudila.

L i b u š a. Když po ní toužíš, věz, pak
najdeš ji,
snad na tvé cestě roste!

T e t k a (stranou). Bohové,
již není pochybnosti, tajemství
mé jasně prohlédla!

L i b u š a. Teď, Trute, jdi.

T r u t. Chci o tom přemítat, co's pravila.

Libuša. To učiň, Trute. Vezmi nádobu
svou, Tetko; jdi. Tvé ruce chvějí se?
Tetka (zmateně).
Je těžká tak —
Trut. Svou pomoc nabízím.
(Vezme jí nádobu.)
Pojď, Libušina sestro! Klopíš zrak...
Je porosen jak jabloňový květ.
Co dojímá tě, Tetko?... (Stranou.)
Zbouzím se,
neb zmocňuje se duše sladký sen?
(Nahlas.) Tvůj krok je nejistý... Buď
ruka má
ti podporou! (Podavá jí ruku.)
Tetka (nesměle.) Jak laskav, Trute jsi.
(Odejde s Trutem, klopíc zrak.)
Libuša (hledí za nimi).
Čar působí — čar Tetky blouznivé,
tu kouzla třeba není prstenu!
Již v duši jeho svítat počíná.
Jak slepci, který zraku nabude,
se světlo sladší zdá než onomu,
jenž slunce vždy byl viděl, Trutovi
tak láska v záři zlatší zjeví se —
když netušeně, náhle najde ji.
Ó lásky nevýzkumná záhado,
zda do svých vírů někdy strhneš mne...
Ne, nemyslím... A přece, Přemysl?
Pak nejsi bouří, lásko, neboť klid
tak hluboký v mém nitru panuje
jak ve studánce této posvátné.
(Vezme nádobu a nahne se.)

Stvol utržený plave na vodě . . .
Ó bohové, ten nesl onen květ,
jejž viděla jsem ráno červánkem
se rdíti proti slunci, srdce tvar
měl podivný, jak lásky čarokvět,
o němž byl otec mluvil před chvílí! —
Tu chtěla jsem se o něm zmíniti,
však plachá byla jsem, když matčin zrak
tak přísně na mne hleděl . . . Čarokvět
teď někdo utrh' — v jakém úmyslu?
Ó zajisté by lásku vynutil,
kde samovolně zaplát zdráhá se!
Snad Tetka? Ne, to křivdím ubohé.
Mřít láskou dovede, však vkrádat se
do srdce lstí? Tím Tetka pohrdá!
Já temně zradu tuším, piklů síť!
Zlý jakýs duch do Budče zavítal.
Na stráži stát chci, plašit od prahu
stín každý svatým žezlem Čechovým!

Scéna šestá.

Přemysl, Libuša.

Přemysl (zaslechne poslední slova).
Pak, děvo, mávni žezlem nade mnou,
stín pad' v mou hruď po světlu toužící!

Libuša. Je světla tolik v hloubi duše tvé,
že stín v ní rozplyne.

Přemysl. Stud hoří mi
na tváři, Libušo, jen vyznáním
já mohu vinu odčiniti svou.

Ty jediná mi můžeš odpustit,
a proto hledám tě. Než zaplane
na nebi zora, Budeč osiří —
Kdo ví, kdy s tebou zase sejdu se.

Libuša. Na Vyšehrad ty brzy zavítáš,
kde se mnou sídlit bude otec můj,
kdykoli povinnosti bude prost.
Ty přijdeš tam, jak v Budeč přicházel's,
bys s jeho rtů ssál slova moudrosti,
té moudrosti, jež hvězdou zářila
ze zahrad Budečských, jež vedla tě
ke krbu našemu, kde Krokovi
jsi drahým stal se jako rodný syn,
mně jako bratr.

Přemysl. Moudrost Krokova
mne vedla sem — však náhlá sobeckost
tma jako noční světlo zastřela,
jež on byl ve mně znítil, Libušo,
a toť ten stín, jenž padl v duši mou,
ta vina, z které chci se vyznati.

Libuša. A poprvé já tobě nevěřím!
Jest mysl tvoje čistá, průhledná
jak pramen v horách.

Přemysl. Břemenem mi jest
tvé slovo lahodné ve chvíli té.
Věz tedy vše a suď. Než přišel jsem
před lety poprvé v sad Budečský,
jak kouzlem lákán slávou Krokovou,
tu stalo se, že v bílý otcův dvůr
na večer s šerem přišla stařena
jak vrba shrbená, a usedla

u krbu proti mně a mlčela
na každou naši vlídnou otázku.
Zrak její plachý byl a příšerný,
a hluchou zdála se. Když otec však
jí pravil: „Zítra odejde mi syn —“
tu hlubým hlasem takto zvolala;
„Až přijde do zahrad, kde slunce spí
pod květem posypané jabloně,
svou zlatou hlavu nořic matce v klín,
tři vlasy pak ať slunci odejme —
tak Čechův stolec vydobude si!“
A na to vstala, vyšla, zmizela,
a matka vzkřikla: „Jest to sudice!“

Libuša. A našel's slunce spící v zahradě?
Ó, zajisté, to slovo splní se,
mé srdce šeptá tak, a šeptalo
mi sudičky tvé velké proroctví,
když Krok nám mluvil o svém nástupci.
Já vzpomínala bohatýrů všech
a děla sobě: „Pouze Přemysl,
ten mírný, moudrý, brázdy ryjící
do vlhké země, aby poklady
žní zlatých z temna k světlu vykouzlil,
jest hodným stát, kde stojí dobrý Krok!“
Tys vítězem bez krve prolití!
Meč mnoho jest — však více radlice.

Přemysl. Ó, Libušo, jak tenkrát, pravím teď:
Co jest mi Čechův stolec? Otcův dvůr
mi stačí, zlaté pole, vonný bor,
jenž za ním strmí, niva kvetoucí,
Klas každý jest mi zlatým paprskem,

v němž požehnání bohů skryto jest,
a jedinou já znám jen modlitbu:
já bohat chtěl bych jako země být,
bych rozséval po krajích nejširších
to požehnání život dadoucí!
Jak těžký oblak prší na lesy
a na nivy, jež parna vyprahla,
až samou štědrostí v nic rozplyne —
tak chtěl bych dělit, věčně dělit se,
až bohat každý byl by — chud jen já.

Libuša. Tou láskou bozi tebe určili
na Čechův stolec, odkud deštit ji
na celou budeš zem!

Přemysl. Libušo, ne! —
Však vinu slyš mou. Když jsem přišel sem,
na ono proroctví jsem zapomněl
a na to spící slunce... Včera však
jsem Nivu viděl sedět na večer
pod jabloní, tvá hlava ležela
jí v klíně, sestry tvoje spanilé
tam stály též. — Já zvolal unešen:
„Hle, slunce noří hlavu matce v klín
a zora ranní, zora večerní
po boku stojí mu.“ A vnuknutím
mi bylo jasné šeré tušení:
že rodné zemi sluncem budeš — ty!
Jak v klíně matčině jsi snila zde
v tom starém Budči, teď však vycházíš —
a z Vyšehradu zářit započneš,
ty, pravý dědic stolce Čechova!

Libuša. Ty blouzníš, muži, slabou dívkou jsem!

A přece, Přemysle, já měla sny
tak podivné . . . Ty četl's v duši mé?
Ó, já se rdím . . . Mně mnohdy zdálo se,
že cosi nutí mne, bych pozvedla,
já, pouhé děcko, hlasu v poradě
těch vážných mužů v síni Krokově . . .
Na stolci jednou stát já viděla
svůj vlastní přízrak . . . Hrady stavěla
já ve vidinách podél Vltavy,
z nichž zlatá sláva k nebi šlehala . . .
Ó, Přemysle, můj bratře, směj se mi!
Tak mluví choroba —

Přemysl. Neb bohů hlas!
Já pravím ti, že sluncem naším jsi,
a tak jsem zvolal dnes, když při svitu
jsi ranní zory na tom místě zde
své zlaté vlasy zlatým hřebenem
si česala . . . A já stál opodál,
bych nerušil tě . . . Jednu z vonných kštic
ty ustřihla's a větrům dala's ji,
tou dobou šeptajícím zahradou,
co vzácnou oběť . . . Oni nesli ji,
až znaveni ji v trávu pustili —
tu já, Libušo, kštici pozvedl
tak mimoděk, jak ve snu dýcháme,
a divný jakýs hlas, jak sudice,
mi v duši zněl: „Teď vlasy slunce máš,
a tedy Čechův stolec bude tvým!“
A já tu kštici — přece nepustil!
To je ta vina, to ta sobeckost,
z níž vyznat jsem se chtěl . . . Já kštici tvou
zde chovám na srdci, pod rouchem svým,

a nemám síly rozloučit se s ní,
a proto vel mi, abych vydal ji.
To ale přísahám při prabohu,
že dražší mi ta kštice stolce jest!

Libuša. Pak podrž ji!

Přemysl. Jak, mohu, Libušo —

Libuša. Já velím tak, ty dal's mi k tomu moc,
když chtěl jsi, abych zpět ji žádala.

Přemysl. Ó, Libušo, proč osud volá tě
na slunnou výš, proč říci nemohu:
ó sestup ke mně, v bílý otcův dvůr,
za vonný bor, kde v míru kvete luh!

Libuša. Ó, Přemysle, můj bratře, nemluv tak!
Chci volnou být jak vítr na horách.
Však kdybych kdy, jak nyní kštici svou,
své srdce darem skytla, šlo by tam,
kam kštice předešla...

Přemysl. Ó naděje,
ty zlatý ptáku z luhů blažených!
ó Libušo, ty nechceš útěchou
jen utišit mou touhu zvlněnou?

Libuša. Jsem přímá jako světla paprslek.

Přemysl. Ach, přijde kdys ten velký okamžik,
jenž mému žití nový podá vznik?
Já v strachu budu žít, že nepřijde!

Libuša. Cos' v srdci mém mi brání, Přemysle,
bych samochtíc o sobě rozhodla,
ač v nitru jasně cítím, že jsem tvou!
Ó spokoj se tím slibem, který máš,
a nezasahej v klid můj rušivě.

Jest život jako řeka plynoucí
tím směrem, který svah jí vyměřil.
Čím hlubší jest, tím tišší její proud,
vždyť síla její jest jí zárukou,
že cíle dojde určeného jí.
Ó, Přemysle, tys řekou hlubokou,
žij klidně tedy dál a víru měj
v náš osud budoucí. Hleď, já ji mám!
Mně přichází na mysl pohádka
ta, kterou matka povídala dnes:
Dub onen v moři jasná láska jest —
má kořeny své v síle praboha
a proto vyvrátiti nelze ji.
Ti holubi dva pevná vůle jsou
a nadšení! Ty zbudovaly svět
a blankyt sklenuly!

Přemysl (kyne jí). Teď kliden jsem!

(Odejdou na rozličné strany.)

(Opona spadne.)

JEDNÁNÍ III.

Jiná část Budečské zahrady. Prostřed jeviště v pozadí na vyvýšeném místě pod ohromným jasanem široký kamenný stolec, stranou od něho malý kamenný, věnci okrášlený oltář, na němž oheň hoří, před ním stojí ony nádoby, do kterých dcery Krokovy byly u pramene vody načerpaly. V pravo a v levo v popředí jeviště velký, též kamenný stůl, pokrytý květy, nádobami s medovinou, rohy k pití atd. Lunou osvětlená zahrada poskytuje hlubokou perspektivu, sem tam mezi kvetoucími stromy jsou slavnostní ohně rozdělány, rudé jejich světlo mísí se do svitu měsíce.

Scéna první.

Kaša (přichází zamyšlena s věncem v ruce).

Zrak oné ženy byl tak podivný,
had jak by číhal v něm, a jeho zrak
jak blankyt čistý... Jeden z nich když lhal,
proč jí jsem víru dala, rázem, hned,
té neznámé... A jej tak dlouho znám!
Proč přímo jsem se netázala jej?
Ne, ne, to nelze, vyznala bych tím,
že miluji jej — — Nuž, a proč to skrýt?
Ó pošetilá, co's to činila!
Teď pozdě jest. Ó pýcho, přispěj mi,
bych snášela a skryla lítost svou!

(Vstoupí ke stolci a pověsí věnec nad něj, připevníc jej na strom.)

Scéna druhá.

Kaša. Trut.

Trut (volá za scénou). Slyš, Bivoji, ó Bivoji, kde jsi?

Kaša. To Trutův hlas.

Trut (přichází). Ó Bivoji, jsi zde?
Kde najdu jej? Ó Kašo, zajisté
ty vysvětlíš mi, proč tak zasmušen
můj věrný druh. Ty víš, že odejít
chce Bivoj z Budče, nechce čekat zde,
až dokončí se slavnost.

Kaša (stranou). Běda mi!

Trut. Ty jediná jej můžeš zadržet —

Kaša (hrdě). Ať Bivoj jde, kam vůle vede jej.

Trut. Ne, Kašo, vím, že Bivoj drahým ti!

Kaša. Jak ty a každý dobrý bohatýr.

Trut. Ne více? Přímo hleď mi do zraků —

Kaša. Ty odvážný, kdo práva dává ti
tak se mnou mluvit?

Trut. Vřelé přátelství,
jež cítím pro tebe jak pro něho.
Mrak jakýs mezi vás se náhle snes',
ty odháníš jej, Kašo, od sebe —

Kaša. Jsi poslem jeho? Ó, toť příliš jest!
On tobě svěřil se —

Trut. Tak vyznáváš,
co uhod' jsem. Ne, Bivoj neřekl
mi ani slova! Mlčí jako hrob,

jest dobrý jako dítě, měkký tak
jak žena, Kašo, silný ač jak bůh —

Kaša (trpce). Tu věru hoden lásky bohyně
spíš Bivoj jest než ženy smrtelné.
Ó, nech jej odejít, on najde ji,
tu bohyni, tu luznou, bělostnou
snad v řece někde... (Stranou.) Ó já zalknu se.

Trut. Ó nevděčná, co mluvíš, nechápeš!
Jest Bivoj hoden lásky bohyně,
a hoří pro něj láskou jedna z nich —
však marně labutí svá ramena
vstříc jemu vztahovala, unylá, —
slep pro ni byl, neb oslněn již byl
tvým hrdým zrakem!

Kaša. Trute! Co's to děl?

Trut. Co říci tobě, hrdá, neměl jsem!
On nechtěl, abys kdy to věděla,
jest hrdý na svůj způsob jako ty.
Ty vylákala's moje tajemství
svým posměchem. Ty neprozradíš mne?
Věz, Kašo, zahubil jsem lítou saň,
bych smířil bohyni tím vítězstvím,
za které vděčna jest, a odvrátil
tak od Bivoje kletbu Jizery —
tu kletbu, kterou způsobila's ty.

Kaša. Ta žena tedy lhala? Běda mi!

Trut. O které mluvíš ženě?

Kaša. O Zvratce.

8*

Scéna třetí.

Předešlí. Libuša a Tetka, obě nesou věnce.

Trut. Jest Zvratka lživá, zrádná! Chraň se jí!
Libuša. Ty dobře znáš ji, Trute?
Trut. Tetka zde?
Kaša. Jed kapala mi Zvratka do duše
tam u studánky —
Libuša. Zvratka byla tam?
(Stranou.) Květ čarné lásky ona utrhla!
Trut. Ó, Libušo! Chce Bivoj odejít,
svár sila Zvratka —
Libuša. K němu spěchej hned
a řekni mu, by zůstal k vůli mně,
pro dávné naše vřelé přátelství.
Trut. To slovo zdrží jej!... (Tiše.) Ó, Libušo,
že nelze mi teď s tebou promluvit!
Co se mnou děje se? Jsem šťasten tak!
Jest někdy slovo jako mocný klíč,
jenž otevírá zámky silné tak
jak osud sám! To slovo pronesla's —
Ó, Libušo, je Tetka spanilá
jak sama zora —
Libuša. Déle nemeškej!
V svém štěstí Bivoje buď pamětliv!
Trut. Již pospíchám, bych rychle našel jej.

(Odejde.)

Libuša. Pojď, Tetko, věnce na strom připevnit.

(Věsí věnce na strom nad stolcem.)

Tetka. Co šeptal Trut ti? Jsemť tak bázlivá,
když on jest přítomen. Proč upřeně
tak na mne hleděl? Neodvážím se
již zraků pozvednout ni promluvit,
od oné chvíle, u studánky tam —

Kaša. Hle, Zvratka blíží se — já chvěji se.

Libuša. Ó nezapomeň důstojnosti své.

Kaša. Ty pravdu díš, tou ženou pohrdám!

Scéna čtvrtá.

Zvratka. Předešlé.

Zvratka (s věncem na hlavě a kyticí v ruce).
Krok pravil mi, že zde prý místo mé,
kde dcery jeho průvod čekají,
jenž zahradou již, skvělý blíží se.

Kaša (chladně.)
Když Krok tak pravil, nuže, přistup sem.

Libuša. Ty neseš květy k svaté oběti —

(Sáhne po kytici.)

Zvratka (polekaně,)
Ne, Libušo, to nelze, kytice —
Zde, vezmi raděj věnec s hlavy mé.

Libuša. Ty velkou kladeš váhu, zdá se mi,
na tuto kytici — (Blíží se jí.)

Zvratka (temně). Jsi zvědavá.

Libuša (stranou).
Květ červený já zřejmě zahlédla
pod lupením. Je Lapak těkavý,
ač není mlád. Ta žena ubohá

tím květem lásku jeho zjistit chce?
To věru nebylo by zločinem,
ač pohrdání hodna každá lest.

Tetka. Jest průvod zde! Na místa, sestry mé!

(Kaša, Tetka a Libuša postaví se před stolec k malému oltáři. Zvratka na druhou stranu stolce.)

Scéna pátá.

Předešlé. V čele průvodu Krok a Niva, oba ověnčeni jako všichni ostatní, za nimi dvanáct starců, bohatýři, mezi nimi Trut, Bivoj, Přemysl, Lapak. Lid obojího pohlaví.

Krok (před stolcem s žezlem v ruce).
Na zelený les a na širý dol,
na kvetoucí zahradu, zrosený luh,
v té sváteční noci svit čarovný lij,
ó měsíci bílý, pane ty náš!
Tvor záhubný každý ať skryje se v tmu!
Strach, bohové, pusťte nedobrým v hruď!
Ať od prahu zahrad běs prchá v dál,
vlk divý, a hadů jedových rod
a nejhorší všeho — člověk to zlý!
Mé slovo buď silné jak osudu moc!

(Podá žezlo Libuši.)

Niva. Nechť zavítá radost v přátelů kruh!

Krok (sestoupí s ní dolů).
Za stoly, kam volá pitný nás med!

(Hudba v pozadí.)

(Sedne s Nivou a Lapakem a se starci za jeden stůl, za druhý Kaša, Tetka, Libuša, Trut, Bivoj, Přemysl, Zvratka a ostatní bohatýři. Lid v pozadí kol ohňů tančí a pije.

Jak nemožno jest nebeskému vozu,
by zvrátil se, tak převrátiti nelze
kdy výrok bohů. V této noci ještě
my vůli jejich zvíme. Bez starostí
však každý veseliž se nečekaje
snad zadumán, neb netrpěliv chvíle
té slíbené a velké.

Lapak. Dobře, Kroku!
Již zvyklým způsobem já veselím se! (Pije.)
Mračno bývá s bouří, s bujným větrem,
zpěv s bohatýry, když za stolem sedí,
neb beze zpěvu medovina trpká.

Trut. Jak škoda, Lapaku, že jako havran
jen krákat umíš — prosil bych o píseň.

Lapak (zlostně).
Já zahudu vám, než zapadne měsíc,
až všem vám úzko bude, při prabohu —

Trut. Při bohu kamenném, já strachu nemám.

Zvratka (Trutovi).
Ó nech jej mluvit! Lapaku, buď mírným.
(Stranou.)
Kéž čas již jednat! (Nahlas.) Trute, sám zazpívej.

Trut. Já? Raděj Bivoj! Zpívá jako Lumír,
jejž naučily šumné lesy pěti,
a valící se řeky, bujné větry.

Přemysl. Ty slyšel's, Bivoji, to porovnání?
Nechť chvála tato dá ti silných křídel!

Bivoj. Mně smutno tak, já nevím o čem zpívat.

Kaša (stranou).
Jak truchlost jeho hlasu dojímá mne.
Trut. O lásce pěj, o sňatku, který blaží —
Bivoj. Mně blahem sňatek s jamou hrobnou
zdá se,
jen po něm bažím —
Kaša (stranou). Jak to, bozí, snášet!
Libuša. Proč, Bivoji, tak smuten jsi až
k smrti?
Po celý den byl's jasný jako slunce.
Zvratka. Jsouť muži rozmarni! (Stranou.) Já
chvěju se,
že nezdar sklidím. Jako bouřný mrak
již Kaša na mne hledí. (Nahlas.) Bivoji,
buď dobré mysli. Předpovídám ti,
že těžké dumy tvoje rozptýlí
za krátko úsměv —
Trut. Za to chválím tě,
že dobře tak znáš, Zvratko, těšiti!
Co nejvřelejší přítel Bivojův
hned na počest tvou číš chci vyprázdnit —
Přemysl. My všichni s tebou, Trute, zároveň,
tak milé Zvratčino nám proroctví!
Zvratka. Ne, Trute, nepij. Hrubý jest to zvyk,
ty vaše přípitky, tak zdá se mi.
Co říkáš řádu, který v otcově
já domě zavedla? Když při kvasu
kdo poctit ženu chtěl, tu kytici
on od ní přijal, třikrát přivoněl
k ní plným dechem a pak vrátil ji.
Trut. Toť podivné —

Zvratka (vstane). Zde, Trute, kytice —

Libuša (stranou).
Po Trutově, ty, lásce bažit smíš,
ty, žena jiného — (Vstane též.)

Zvratka. Zde kytice.

Libuša (stranou).
V ní čarokvět — skryt jako zrádný had!
Mne úžas jímá, hněv můj zbouzí se!

Trut (Tetce).
Proč nemáš květin v ruce? Nový mrav
ten Zvratčin, věru, že by krásným byl,
kdy lunný svit tvých očí zářil by
na květy, pro polibek určené.

Zvratka (netrpělivě).
Jak dlouho, Trute, ještě čekat mám?
Ty urážíš mne — (Podává mu kytici.)

Libuša (zadrží ji prudce, šeptem).
Věrolomná, zpět!

Zvratka (pustí leknutím kytici, která Tetce padne v klín).
Ty víš! . . .

Tetka (podá mu kytici).
Zde, Trute, jest ta kytice.
Na počest Zvratky čiň, co žádala.

Zvratka. Ne, zadrž, stůj . . .

Trut (vezme Tetce kytici z ruky). Ó učiním teď rád,
co, Zvratko, žádáš. (Přivoní.)

Zvratka (vzkřikne vášnivě). Smrt a prokletí!
Ať zem se proboří, ať shltí mne!
(Všichni vstanou polekaně.)
Jed nejhorší jsi z těchto květů ssál —

Tetka. A ruka má jej tobě podala?
Já tebe zhubit, jehož miluju
tak neskonale, celou duší svou?
Za nevědomou ruku žádám trest —
(Vezme kytici a líbá ji.)
Smrt s tebou spojí mne — Ó sladší jest
než trýzeň skryté lásky! (Líbá opět kytici.)

Niva. Běda mi!
Mé dítě, Tetko! Co to činíš? Stůj!
Smrt smí tě vyrvat z mého náručí?

Bivoj. Hoj, bledá smrti, jakou máš tu žeň!
Můj druhu, s vámi půjdu, život můj
bez lásky jest — (Chce se kytice chopit.)

Kaša (zadrží jej) Ty šílíš, Bivoji!
Kdo pravil ti, že nejsi milován?
Já s tebou, bohatýře, šla bych v smrt!

Krok. Což celý dům můj v hrob se vrhnout chce?

Libuša (vezme Tetce kytici.)
Do vřavy, klide, opět zavítej!
Ó slyšte přec! Zde vizte, kytici
já ke rtům tisknu, je tak nevinná
jak tráva v poli . . . Jedem byla by
snad v ruce Zvratky, požehnáním však
se stala tvým, ó Tetko, dotknutím!
(Hodí kytici do ohně.)
Je dým a kouř! (Zvratce.) Tvůj zločin zamlčím.

Krok. Jak chápati ten celý výstup mám?

Zvratka (Libuši).
Buď klet ten osud, který nutí mne,

že šeptat musím „dík“, kde „prokletí“
bych zvolat chtěla . . . (Nahlas.) Hanbou
zardívám
se, přátelé, nad zmatkem velikým,
již způsobila jsem; jak šílenství
cos blesklo mozkem mým, já nevím, proč
před chvílí „jed“ jsem zvolala a „smrt“!

Trut (Tetce).
Ty se mnou zemřít chtěla's!

Tetka. Běda mně,
já prozradila — Trute — promiň mi —

Trut. Však neodvoláš? Se mnou zemříti
jsi chtěla? Nuž, chceš se mnou, Tetko, žít?

Tetka (šeptá). Ó Nivo, moje matko! Miluji
jej dávno tak!

Krok. Můj Trute! Synu můj!

Trut. A hrdá Kaša v zmatku pravila —

Kaša. Za co se stydět nikdy nebude!
Ty promineš mi, silný Bivoji,
že okamžik jsem měla pochyby?

Bivoj. Ach, nestačí má síla veškerá
tak velké blaho snášet —

Lapak. Zapomněl's,
můj Kroku, opět zvolat: Synu můj!

Niva. Tvůj posměch naše štěstí nezkalí.

Přemysl. Buď chorobě tvé, Zvratko, vřelý dík!
Hle, jaký soulad výkřik způsobil
tvůj nesouladný, volající smrt!

Zvratka. Jsem ráda, všichni že tak šťastni
jste —

však bojím se, že radost pokazím
vám poněkud —

Krok. Proč jako temná bouř
tvé zraky hrozí?

Zvratka. Lapaku, jest čas,
bys promluvil. Vzduch dusný zdá se mi
v těch zahradách, v tom domě proklatém,
jejž se zemí já zítra srovnat dám!

Krok. Ty blouzníš, Zvratko, posud chorou jsi.
Tvá mysl rozechvělá —

Zvratka. Lapaku!
Jak dlouho ještě zuby skřípat mám?

Lapak. Ó věru, účty srovnat příhodno.
Slyš, Kroku, čas, bys vyplnil svůj slib.
Zde prsten tvůj, jen v paměť volej zpět,
co žádat smím.

Niva. Co, Kroku, znamená
ta Lapakova žádost, jaký slib
ty učinil's? Tak opět tážu se.
Strach jakýs mrazí mne! Ó Kroku, mluv!

Krok. Vy všichni slyšte, co se událo!
Když Niva dítě svoje nejmladší,
mou pýchu, zlatovlasou Libuši
pod srdcem nosila — tu jako mhou
bůh jakýs mysl její obestřel,
tma oči její kryla, neznala
ni mne, ni dcery svoje, blouznila
a konečně mi z domu unikla
a v lesích těkala a zpívala
na horách písně, jako divý pták.
Já v úzkostech ji hledal, marně však;

tu na večer jsem jednou Lapaka
uprostřed lesa potkal pustého;
a ten mi pravil: „Vím, kde Niva dlí,
já u řeky ji viděl· hluboké,
tam shlížela se s divným úsměvem!“
Já prosil jej, by k ženě vedl mne,
a Lapak děl: „To, Kroku, učiním,
však věru darmo ne!“ Tu vzkřikl jsem:
„Zde prsten můj, ty v Budeč zavítej,
kdy libo ti, a žádej odměnu.“

Lapak. Já prsten vzal a pravil Krokovi:
„Nuž, přijdu v Budeč, slib, že zasednout
na Čechův stolec dáš mi veřejně,
cokoli odtamtud pak prohlásím,
to platit má, jak bys to hlásal ty!“

Krok. „Přijď!“ zvolal jsem. „Na stolec
zasedni,
přijď v svaté noci jarní slavnosti,
a pánem všech nás budeš dlouho tak,
až stromu stín, jenž strmí před stolcem
na pravo proti vratům zahrady,
se stupňů sejde; co jsi prohlásil
v té době, platným bude zákonem.“
Pak Lapak veď' mne lesem, našel jsem
u řeky ženu svou a přiveď' ji
pod tento krov, a mysl jasná zas
se vrátila jí, když na druhý den
dar sladký světla dala Libuši.
Já čekal na Lapaka — nepřišel
a léta minula —

Lapak. A dnes jsem zde,

a nemysli, že málo žádat chci.
Já jednat budu, jak mi radila
má Zvratka moudrá . . . Kroku, dobře víš,
že lásku žádnou k tobě nechovám.
Můj otec, Bazak, starší tebe byl,
proč nedosadil Čech jej na stolec?
Já za křivdu to považoval vždy,
tu křivdu, Kroku, dnes chci napravit.
Jest Bazak mrtev — já však, jeho syn,
sám prohlásím se s výše prestolu
za hlavu země — Zvratka tomu chce.

Krok. Jsi smyslů zbaven?

Trut. Blázne, tropíš smích
si drze z nás?

Lapak. Měj úctu přede mnou!
Jsem hlavou země!

Niva. Běda neblahé,
jež tuto bídu způsobila jsem!
Proč draze tak mne, Kroku, vykoupil's?

Libuša. Ne sobě, Nivo, mně však vyčítej!
Já v lůně tvém již byla osudná,
a bez viny tak velkou vinu mám!

Přemysl. Ó Libušo, ó zkroť svůj velký žal!
Tu víru měj, o které nedávno
jsi mluvila mi hlasem sladkým tak,
že ve mně znítila's ji! Ńemožno,
by tento zmatek trval! Bláznovství!
si nese konce svého zárodek
ve vlastním klíně.

Zvratka. Ńuže, Lapaku!

Ty pošetilý, k čemu tolik slov
před samým činem? Déle nemeškej!
Na stolec, vzhůru! Prohlas právo své!

Trut (staví se mu v cestu).
Zde stojím já však! Se mnou pusť se v boj!
Dřív stolce nedosáhneš!

Bivoj. Jako Trut
i já se stavím v cestu!

Bohatýři (vřavou). Všichni my!

Zvratka. Tak, Kroku, plníš sliby posvátné?
Proč mlčíš? Kaž jim, s cesty aby šli!

Přemysl. Ty slíbil's, Kroku, slíbil's v úzkosti
své milující duše ... Chybil jsi,
chceš chybou nyní chybu napravit?

Libuša. Dík, Přemysle, za přímé slovo tvé.
Ty všechen klid mi věru vracuješ.
Můj otec slovo svoje nezruší,
a více stát se věru nemůže,
než co se státi má.

Krok. Nuž, pusťte jej.

(Všichni ustoupí.)

Niva (zahalí si tvář).
Buď prokleta ta chvíle neštěstí!

Zvratka. Ó sladký okamžiku! Konečně!
Co váháš, muži?

Lapak. Těžké nohy mám,
a zraky všech jak blesky hrozí mi!
A vidíš, ženo, teď zas přemýšlím,
jak krásným slovem bych se vyjádřil,
bych obdiv jejich zbudil.

Zvratka (netrpělivě). Nemoudrý!
Čas kvapí! Dočkat již se nemohu!
Já velím ti, bys spěchal!

Lapak. Jdu, již jdu!

(Stoupá pomalu vzhůru a sedne si pohodlně.)

Jak sladko hledět na ten zmatek všech,
na zasmušilé tváře, na slzy
těch krásných žen. Jak, Zvratko, vděčen jsem
ti za tvé rady, za tvé hádání!
Mně po tobě se stýská, pojď sem též
a šeptej mi, co říci bych jim měl.
Vždyť Niva také sedávala zde
po boku Krokově.

Zvratka. Nuž, budiž tak!

(Hledí hrdě kolem.)

Jdu na své místo. S cesty ustupte!
Vy zraky klopíte, ty jediná
jak mračno hledíš v tvář mi hrozivě,
ty Libušo, již ze všech nejvíce
já nenávidím! Znáš mé příčiny!
Jdi s cesty, ustup!

Libuša (náhle). Stůj a padni v prach
před velebností Nivy, matky mé!
Na její místo že chceš zasednout?
Ty? Nikdy! Velím tobě, couvni zpět!

Zvratka. Ty slyšel's, Lapaku, mou potupu —

Libuša. Ha, nestoudná, ty směle dovolat
se muže chceš, jejž zradit chtěla jsi?

Zvratka. Buď prokleta! Kéž nože měla
bych —

Lapak. Tu hádku nechápu! Již, ženo, pojď —
Zvratka (u stolce). Podej mi ruky!
Libuša (jí v cestě). Zapovídám ti!
Lapak. A jakým právem? Já zde pánem jsem!
Co líbit se mi bude, stane se!
Má vůle zákonem vám bude všem,
já žádné hrdé čelo nestrpím!
U nohou mých se svíjet budete!
Já sluncem budu! Pouhá rozkoš má
teď v zemi bude prvním zákonem!
Já, já jsem vše — vy všichni podnož můj!
Libuša. Tak mluviti, tak myslit smělost máš
na místě, kde snil velký Čechův duch
o příští slávě svatých těchto niv?
O blahu všech, jen o svém blahu ne.
A ty se nebojíš, že stolec ten
tě pojme kamenným svým ramenem
a více nepustí, až obrátí
tě v kámen též dle kletby prastaré?

(Lapak vstane.)

(Vstoupí na stolec.) Ať v slabé chvíli Krok ti slib svůj dal,
já všechny bohy cítím v duši své,
jak proti tobě hlasu zvedají,
já Čechů celou slyším širou zem,
tu matku chleba, štědrou, posvátnou,
jak duní nevolí, a žezlem tím,
jež otec v ruce dal mi, nad hlavou
ti mávám, duchu zlý a nečistý,

a velím ti, bys sestoup' se stolce,
než hrom tě smete bohů všemocných!

Lapak. Strach jímá údy mé, ó odvrať zrak!

Krok. Ú Libušo, mé slunce, důstojná
jsi žezla, stolce! Žehnán buď tvůj hněv!

Zvratka. Ó Lapaku, ty blázne, chvěješ se!

Lapak (rozhorlen).
Že bláznem jsem! Toť věru příliš jest,
kamkoli hledím, všude jiskry jen
se z očí sypou na mne! Posilu
u tebe hledám — sklízím urážku!
Běs do vás do všech! Povyk takový
pro kamennou tu židli. Měj si ho,
ten Čechův prestol, moudrá Libušo,
buď tedy sama Krokův nástupce,
ať žena vládne vám — to pomsta má!

(Sestoupí.)

Zvratka. Jsi smysů zbaven?

Lapak. Anō, bláznem jsem!

Krok. A ústy blázna bozi mluvili,
jak výrok jejich hlásal, jasný teď,
a toho naznačili nástupcem,
jejž výkřikem mé srdce určilo.

Starci. Tak prestol Čechův dědí Libuša!

Niva. Ó bozi, tedy její blouznění
již hlasů vašich bylo šeptání?
Ó chápu teď, proč duch můj zastřen byl,
když v jeho hloubi bydlel její duch!
Před sluncem bledne každé světlo v nic!

Zvratka. To víc, než snášet, věru, dovedu!
Ó Lapaku, chceš, abych zšílela?
Své blabolení rychle odvolej!

Lapak. To žert jen byl, jejž stropit jsem si chtěl
v svém rozhorlení — pusťte na stolec.

Kaša. Ni kroku blíž —

Lapak. Teď velíš zase ty?

Kaša. Stín jabloně se stupňů sešel již,
tvá doba minula, a Libuša
tam zůstane, kam tys ji postavil!

Všichni (s jásotem).
Buď zlatá sláva tobě, Libušo!

Libuša. Co se mnou dělo se? Já probouzím
se jako ze sna... Rdím se... nevím, proč...
A všichni na mne hledí... (Sestoupí.) Matko má,
ty káráš mne, že smělá byla jsem —

(Skryje tvář v ňadra Niviny.)

Niva. To zní, má Libušo, jak výčitka!
Já tebe neznala, teď znám tě však,
já žehnám tobě, sladké dítě mé!

Krok. A s tebou celá zem! Ty, Lapaku,
cos jiného si přej —

Lapak. Já nevím co!
Běs do vás do všech!

Zvratka. Odsud rychle pojď!
Vše, co jsem chtěla — rozplynulo v dým!

(Odejde s Lapakem.)

9*

Krok. Již měsíc zapadá a brunátem
se východ zardívati začíná.
Noc poslední na Budči minula,
a Vyšehrad nám kyne, Libušo,
tvé zlaté sídlo bude útulkem
nám posledním, mně, jako matce tvé.
Tam v hrob nás uložíš, a kroky tvé
my slyšet budem ještě pod zemí!

Libuša. Až bohům zlíbí se tě odvolat,
pak duch tvůj, otče, ve mně bude žít,
jak v tobě žije Čech!

Kaša. Již na koně!
A z Vyšehradu se mnou, Bivoji,
ty vyjedeš na Kazín!

Trut. Na Tetín
já, Tetko, přijdu záhy za tebou!

Přemysl. Ó dovol mi, Libušo, bílý kůň
můj aby nes' tě v zlaté sídlo tvé!
Kéž darem chtěla bys jej podržet!

Libuša. Dar tvůj já přijímám, a do Stadic
až vrátí někdy se tvůj bílý kůň —
to znamením pak bude, Přemysle,
že Vyšehrad tě zve a celá zem!

(Všichni odejdou až na Kroka a Nivu.)

Krok. Jak velké, Nivo, štěstí naše jest!

Niva. Tak věru končí jarní pohádka!
Na blankytu, nad nivou zrosenou,
nad květem krytou, vonnou zahradou
se bouře zjevila, mrak pošmurný,
hrom rozléhal se — vše však minulo,

a zase slunce zjevila se tvář,
třpyt stříbrný se v travách zase stkví,
a země, nebe, jeden úsměv jsou!

(V pozadí při svitu vycházejícího slunce zjeví se průvod. Libuša v čele na koni, kterého Přemysl vede, za ní Kaša a Tetka s Bivojem a Trutem.)

Krok. Jak pohádka vše končí, vše jak sen!
Náš, Nivo, zapadává právě věk,
a Libušin jak zora vychází!
Sen budečský jsme, Nivo, vysnili,
sen zlatý Vyšehradu počíná.
Kéž země ta má povždy blahé sny,
kéž všechny bouře šťastně minou ji,
až onen přijde velký okamžik,
kdy všechny sny již budou vysněny
a ono probuzení nastane —
o němž my sníti zas jen dovedem!

(1887.)

(Opona spadne.)

